

Vývoj osobnosti a její proměny u seniorů ve státních a neziskových organizacích

Monika Kročilová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika Kročilová**
Osobní číslo: **H12475**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů
v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Vývoj osobnosti a její proměny u seniorů ve státních
a neziskových organizacích**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
**Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti andragogiky jako teorie výchovy
a vzdělávání dospělých, osobnosti člověka a jejího ontologického vývoje v proměnách
času.**
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FARKOVÁ, Marie. Dospělost a její variabilita. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2480-5.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

MILLOVÁ, Katarína. Psychologie celoživotního vývoje. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-699-0.

MUŽÍK, Jaroslav. Androdidaktika. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-045-9.

PRUSÁKOVÁ, Viera. Základy andragogiky. Bratislava: Gerlach Print, 2005. ISBN 80-89142-05-2.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **9. ledna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22.4.2015

Kreiderová M.

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku vzdělávání v seniorském věku a jeho působení na seniory. Dále definuje změny člověka, které vznikají během stárnutí. Teoretický celek tvoří tři kapitoly, které popisují vědní disciplíny a instituce zabývající se vzděláváním seniorů, dále základní pojmy spojené s tematikou jako senior a stáří, definují proces stárnutí a jeho vliv ke vzdělávání. Obsahem jsou teoretická východiska edukace v seniorském věku a jeho vliv na osobnost seniora. Poslední část tvoří neziskové organizace zaměřené na péči o seniory.

Klíčová slova:

Senior, stáří, stárnutí, nezisková organizace, celoživotní vzdělávání, andragogika, andragog, gerontagogika.

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on education in old age and its impact on seniors. It also defines human changes that occur during aging. Theoretical unit consists of three chapters that describe scientific disciplines and institutions dealing with education for older, basic concepts related to the theme, such as senior and age, define the aging process and its impact on education. The content of the theoretical basis of education in old age and its impact on the person of senior. The last part is a non-profit organization focused on care for the elderly.

Keywords:

Senior, age, aging, nonprofit organization, lifelong learning, andragogy, adult educator, gerontagogy.

Velmi děkuji panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za ochotu a laskavý přístup během vedení mé bakalářské práce. Další poděkování patří seniorům a sociálním pracovnícím, které mi pomáhaly při vyplňování dotazníků.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA A ZÁKLADNÍ POJMY	12
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ LITERATUŘE.....	12
1.2 VZTAH TÉMATU K ANDRAGOGICE.....	13
1.3 VZTAH K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	15
2. ANDRAGOGIKA JAKO VÝCHODISKO ZKOUMÁNÍ VÝVOJE OSOBNOSTI SE ZAMĚŘENÍM NA SENIORSKÝ VĚK	18
2.1 ANDRAGOGIKA JAKO TEORETICKÉ VÝCHODISKO ZKOUMÁNÍ DOSPĚLÝCH SE ZAMĚŘENÍM NA SENIORSKÝ VĚK.....	18
2.2 CELOŽIVOTNÍ UČENÍ A JEHO VÝZNAM PRO SENIORY.....	21
2.3 OSOBNOST ANDRAGOGA SE ZAMĚŘENÍM NA VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČI O SENIORY.....	24
3. SENIOŘI VE STÁTNÍCH A NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH	28
3.1 VĚK, STÁRNUTÍ A STÁŘÍ SENIORŮ.....	28
3.2 GERONTOGOGIKA JAKO TEORETICKÉ VÝCHODISKO PRO ZKOUMÁNÍ PROBLEMATIKY SENIORŮ VE VZTAHU KE VZDĚLÁVÁNÍ.....	34
3.3 STÁTNÍ A NEZISKOVÉ ORGANIZACE, JEJICH ROLE V PÉČI O SENIORY A V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ.....	38
II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	44
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE.....	44
4.2 HYPOTÉZY.....	44
5 METODIKA VÝZKUMU	45

5.1	METODY SBĚRU DAT	45
5.2	VÝZKUMNÝ VZOREK	45
5.3	ZPŮSOB ANALÝZY DAT	46
6.	REALIZACE VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT	47
6.1	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	47
6.2	INTERPRETACE	64
6.3	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	66
ZÁVĚR	67	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68	
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	70	
SEZNAM GRAFŮ	71	
SEZNAM TABULEK	72	
SEZNAM PŘÍLOH	73	

ÚVOD

„Cílem vzdělání a moudrosti je, aby člověk viděl před sebou jasnou cestu života, po ní opatrně vykročoval, pamatoval na minulost, znal přítomnost a předvídal budoucnost“.

J. A. Komenský

Toto téma bakalářské práce jsem zvolila především proto, že bydlím se dvěma seniory a měla jsem potřebu se o starých lidech dozvědět více. Cílem bakalářské práce je v teoretické části charakterizovat vzdělávání seniorů, popsat změny týkající se procesu stárnutí a stáří a jejich vliv na vzdělávání seniorů. Vlivem neustále stárnoucí populace se zvyšuje počet seniorů, což bude mít za následek větší poptávku po neziskových organizacích zaměřených na seniory a také naše společnost se bude přizpůsobovat jejich potřebám. Pobytové instituce pro seniory se většinou neřídí individuálními potřebami seniorů, přehlíží subjektivní pocity seniorů a to vede k nespokojenému životu v těchto zařízeních. Dnešní společnost nabízí seniorům nové možnosti i díky gerontogogice, která se zaměřuje právě na vzdělávání seniorů a jejich osobnostní rozvoj. Stárnutí je celoživotním procesem, záleží na daném jedinci, jak prožije svůj čas až do stáří. Starý jedinec má nesnadnou roli v moderním světě, kdy je zapotřebí držet tempo s dobou, aby se necítil vyčleněn ze společnosti. Právě tomu se snaží vzdělávání předejít. Každý senior by měl mít možnost ke vzdělávání. Vzniklo mnoho institucí pro seniory, v nichž se mohou vzdělávat. Celoživotní učení hovoří o tom, že člověk se učí po celý život, od narození až do smrti. Je důležité se vzdělávat neustále, rozšiřovat své vědomosti a dovednosti. Základní kvalifikace dosažená formálním vzděláváním není již dostačující. V první kapitole teoretických východisek se zaměříme na vztah tématu k andragogice, vymezíme zde základní vědní disciplíny a pojmy. Ve druhé kapitole se budeme zabývat edukací seniorů a celoživotním učením, dále rolí andragoga při edukaci seniorů. V poslední, třetí kapitole budeme definovat pojmy věk, stárnutí a stáří, popíšeme funkci gerontogogiky jako vědy o edukaci ve stáří a ke stáří. Nakonec popíšeme především neziskové organizace a jejich roli v péči o seniory. Praktická část se zaměřuje na vlastní výzkum. Cílem je zjistit, jak na své vzdělávání pohlíží senioři žijící v pobytových zařízeních a jaké mají možnosti se dále vzdělávat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA A ZÁKLADNÍ POJMY

V bakalářské práci se nejprve zmíníme o použité literatuře a krátce o autorech publikací. Literatura se vztahuje k seniorské populaci a také k edukaci dospělých. Dále jsou uvedeny základní pojmy, mezi které řadíme andragogiku a její speciální vědní disciplíny, které jsou spojené se vzděláváním seniorů.

1.1 STAV ZKOUMANÉHO JEVU V DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ LITERATUŘE

O použité české literatuře

Tato bakalářská práce se opírá o díla **Dagmar Dvořáčkové** a **Pavla Mühlpachra**. Nejprve zmíníme Dagmar Dvořáčkovou. Dříve pracovala jako zdravotní sestra a sociální pracovnice, nyní má funkci odborného asistenta na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Je autorkou knihy *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Tato kniha ukazuje pohled na problematiku kvality života seniorů v domovech pro seniory v České republice. Autorka zdůrazňuje biologické, psychologické a sociální faktory kvality života seniorů. Zabývá se problematikou stárnutí a stáří, vychází z poznatků výzkumu a praxe autorky. Druhým autorem je Pavel Mühlpachr. Nyní působí jako profesor na Pedagogické fakultě Univerzity J. A. Komenského v Bratislavě. Je autorem mnoha odborných publikací v oblastech pedagogiky, sociologie i psychologie. Napsal knihu *Gerontopedagogika*. Tato kniha obsahuje komplexní stanoviska k seniorům z pohledu speciální pedagogiky. Zabývá se stářím jako společenským fenoménem, demencí a sociálně patologickým chováním seniorů, ústavní péčí, ale také věnuje pozornost vzdělávání a tabu v seniorské populaci.

O použité zahraniční a cizojazyčné literatuře

Mezi významné zahraniční autory, ze kterých tato práce čerpá, patří profesorka **Viera Prusáková** a **Ian Stuart Hamilton**. Jako první budeme hovořit o Viere Prusákové. Působí na Pedagogické fakultě Univerzity Mateja Bela v Banskej

Bystrici, ale také na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Její publikace jsou převážně zaměřeny na vzdělávání dospělých. Je autorkou knihy *Základy andragogiky*. Tato kniha se zaměřuje na andragogiku a její předmět zkoumání, tedy na výchovu, vzdělávání a poradenství pro dospělé. Cílem její publikace je systemizace poznatků vytvářející teoretické východiska základů andragogiky. Je zde poukázáno na vzájemnou propojenost a problémy propojení mezi andragogickou teorií a praxí. S tím souvisí i profese andragoga a tvorba požadavků na profesionalizaci andragogického působení. Druhým autorem je profesor Ian Stuart Hamilton, jehož kniha nese název *Psychologie stárnutí*. Cílem této knihy je vysvětlit, jak se mění vlivem stárnutí osobnost člověka. Autor důkladně popisuje jednotlivé fáze stárnutí, fyziologické a patologické změny během stárnutí. Zabývá se spojitostmi stárnutí a intelektu, paměti, řeči. Publikace také řeší otázku gerontologie a její budoucnosti. K cizojazyčné literatuře zmíníme téhož autora, profesora Hamiltona. Je britským psychologem, přednáší na Worcester College of Higher Education. Publikoval mnoho odborných prací týkajících se výzkumu paměti a myšlení. Jeho dílo *An introduction to Gerontology* tedy v překladu *Úvod do gerontologie* pojednává o tom, co je stárnutí, stáří a kdy začíná. Zkoumá změny v průměrné délce života a podíl starší populace. Dále rozebírá různé postoje k stárnutí (odchod do důchodu, sexualita seniorů, kulturní rozdíly ve stárnutí, technologie a stárnutí, paliativní léčba pro seniory).

1.2 VZTAH TÉMATU K ANDRAGOGICE

Vzdělávání světa

Mühlpachr ve své knize hovoří o konceptu vzdělávání světa jako o možném významném činiteli v boji za přežití lidstva. Tento koncept může pomoci při problémech plynoucích z globalizace. Humanismus a filozofie vzdělávání světa spojují dějiny od antiky a renesance až po současnost. Podnětem o úvaze globálního vzdělávání jako o důležitém nástroji pro řešení globálních problémů byla bezradnost při nalézání dalších řešení, ale také úspěšnost koncepce celoživotního učení, která se za dvě desetiletí stabilizovala jako filozofie v oblasti vzdělávání dospělých. Získávala konkrétní formy a modifikace – učící se podnik, město a společnost. Proč

ne učící se svět? Aby byla koncepce úspěšná, je nezbytná globální společensko-sociální filozofie, liberální k lidem. Tento koncept může být úspěšný v případě stanovení jednoznačných cílů a možností zajištění jeho uskutečnění. (Mühlpachr, 2004, s. 120-123)

Vzdělávání v postproduktivním věku

Neustále se zvyšující počet seniorů vlivem rapidního stárnutí populace a oddalování nástupu do důchodu nás vedou k tomu, abychom se zaměřili právě na tuto skupinu lidí. Společnost vnímá seniory spíše v negativním smyslu. Senioři se cítí často nepotřební, mají strach ze samoty a někdy se objevuje i pocit bezmoci. Pokud má senior žít v této uspěchané, moderní době a mít pořád všeobecný rozhled, musí se stále vzdělávat. Edukační aktivity jsou velmi důležité pro udržení kvality života. Dochází k naplnění volného času, aktivizaci intelektových a kognitivních funkcí, dále k posílení fyzického a duševního zdraví, ale také k povzbuzení sebedůvěry seniorů a pocitu užitečnosti. Výchova a vzdělávání lidí nemají omezení pouze na období mládí, ale je to neustále probíhající celoživotní proces. Důležité jsou podmínky a příležitosti ke vzdělávání, aby lidé měli potřebu se vzdělávat a zlepšovat se v průběhu celého života. Člověk se učí po celý život, tedy i ve starším věku. Například v díle *Škola stáří* od J. A. Komenského stojí, že mají lidé využívat svých pracovních výsledků a také odpovědnosti ke smyslu života. *Škola stáří* byla pro něj součástí celoživotního vzdělávání. Komenský kladl důraz na vývoj člověka od prenatálního života až do smrti. Tvrdí, že každý člověk by měl být zdokonalován a přiměřeně vzděláván. I přes to byly vzdělávací potřeby starších lidí dlouho ignorovány. Podíl na ignorování vzdělávacích potřeb měla gerontologie i gerontopsychologie, jelikož představovaly negativní obraz stáří. K přehodnocení došlo v 60. letech 20. století, kdy díky vědeckotechnickému rozvoji se stali cílovou skupinou lidé v postproduktivním věku. (Mühlpachr, 2004, s. 132)

Podle Čornaničové a Petřkové (2004, s. 9) je stáří realita, která ovlivňuje kvalitu života i rozvoj společnosti. Změny, k nimž v moderní společnosti dochází, jsou pro staré lidi nepříznivé. Například rozvoj nových technologií a důraz na ekonomický růst. S tím je spojeno mnoho otázek:

- *Má tato generace v dnešním světě šanci?*
- *Je schopna přizpůsobit se?*
- *Bude schopna se podílet na ekonomických, politických a kulturních procesech?*

Řešení spočívá ve zvyšování kompetencí, produktivity seniorů a v příležitostech k jejich dalšímu vzdělávání. Edukační aktivity jsou důležitým činitelem pro zachování kvality života.

1.3 VZTAH K ZÁKLADNÍM POJMŮM

V této části uvedeme několik základních pojmů, které jsou nutné k úvodu do dané problematiky, kterou se tato práce zabývá. Seniorskou populací, jejich specifickými potřebami a metodami vzdělávání se zabývají následující vědní disciplíny:

Andragogika – Z řeckého překladu znamená vedení mužů či dospělých (andros – muž nebo dospělý, agogé – vedení).

Termín andragogika poprvé použil v roce 1833 německý vysokoškolský učitel Alexander Knapp. Snažil se odlišit pedagogiku a vzdělávání dospělých. V roce 1924 termín mění německý sociolog Rosenstock. Ten chápe andragogikou všechny školské formy vzdělávání dospělých. Specifické současné formy andragogiky rozvinuli v 50. letech 20. století Němec Poggeler, Švýcar Hanselmann, Holanďan Ten Have. (Mühlpachr, 2004, s. 120)

Po roce 1990 Vladimír Jochmann nahradil pojem „výchova a vzdělávání dospělých“ nebo „pedagogika dospělých“ novým pojmem andragogika.

Andragogika je vědou o edukaci dospělých, jejím předmětem zkoumání je vzdělávání, výchova a poradenství pro dospělé. Předmět andragogiky je ale širší, nežli výchova a vzdělávání dospělých. Podle Palána a Langer (2008, s. 37) je

andragogika „věda o vzdělávání dospělých, výchově a péči o dospělé, respektující všestranné zvláštnosti dospělé populace a zabývající se jejím rozvojem ve všech

fázích jeho životní dráhy“. Objektem andragogiky je dospělý jedinec. Andragogiku můžeme označit také jako studijní obor, ale i jako praxi.

Termín andragogika u nás není dostatečně známý, i když se to postupem času mění. Více je používán výraz vzdělávání dospělých, nebo další vzdělávání. Andragogika je „vědním oborem v systému věd o výchově a vyučování, zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých“. Ale také jako „studijní obor v programu pedagogických věd, sloužící přípravě budoucích odborníků v oblasti vzdělávání dospělých“. (Beneš, 2008, s. 11)

Podle Prusákové (2005, s. 7) je andragogika samostatnou vědou v systému věd o výchově, která má svůj předmět zkoumání v problematice edukace dospělých.

Autoři Bartoňková a Šimek (2002, s. 29-30) uvádí několik charakteristických znaků andragogiky. Pomocí nich andragogiku můžeme chápat jako vědu:

- Aplikovanou – Její poznatky slouží v oblasti společenských vztahů.
- Induktivní - Po té, co se vyskytne problém, je identifikován, interpretován a zařazen do souvislostí. Hledá tedy teoretické zobecnění problémů.
- Normativní – Jsou formulovány cíle, kterých je potřeba dosáhnout. Také metody a techniky pro dosažení cíle.
- Transdisciplinární – Andragogika není samostatná disciplína. Její opěrnou vazbu tvoří psychologie, pedagogika, sociologie a ekonomie.

Gerontagogika – Z řeckého překladu znamená vedení starých lidí (geront – starý člověk, agogé – vést). V literatuře se setkáváme s více totožnými pojmy – gerontopedagogika, gerontogogika nebo geragogika. Její vznik souvisí s potřebou společnosti hledat odpovědi na požadavky edukační pomoci ve stáří, které by pomohly zvládat lépe různé životní situace. Gerontagogika je mladou, vyvíjející se disciplínou. Z hlediska andragogiky je to specializovaná andragogická disciplína. Teoretickou základnu gerontagogiky tvoří vědy o výchově a vědy gerontologické. „Předmětem této vědy je studium a systematizace poznatků týkajících se široce chápané edukace ve vztahu k seniorskému věku člověka“. (Čornaničová a Petřková, 2007, s. 19)

Gerontologie – Pojem je odvozen z řeckého gerón – stařec, logos – slovo. Zakladatelem byl Ilya Mechnikov v roce 1903. Jako samostatný vědní obor působí od roku 1939. Je to věda zabývající se problematikou života seniorů, zákonitostmi, příčinami a projevy stárnutí. Gerontologie studuje sociální, biologické a psychologické aspekty stárnutí. Jednoduše lze říci, že je vědou o stárnutí a stáří.

Podle Z. Kalvacha můžeme gerontologii rozdělit do tří skupin:

- Experimentální – Zabývá se tím, jak a proč živé organismy stárnou.
- Sociální - Zabývá se vztahy seniora a společnosti.
- Klinická – geriatric - Zabývá se zdravotním stavem a nemocemi ve stáří, specifikami jejich výskytu, prevencí, léčbou.

(Haškovcová, 2010, s. 202)

Gerontopsychologie – Je součástí vývojové psychologie, studuje psychické změny v průběhu stárnutí a stáří. (Čížková a kol., 2005, s. 128)

Je to věda o psychickém řízení chování a prožívání v procesu stárnutí člověka. Jejím předmětem je studium fyziologických a psychologických změn chování a prožívání u seniorů.

Senior – V literatuře nacházíme více pojmů pro označení osoby, která prochází obdobím stáří. Senior je pojmem významově neutrálním. Souvisí s termínem „sénium“, jenž znamená stáří.

Seniorské věkové období dělíme na:

- Rané stáří (60-74 let) – Osoba je nazývána „*starším člověkem*“.
- Vlastní stáří (75-89 let) – Tuto osobu označujeme jako „*starý člověk*“.
- Dlouhověkost (90 let a více) – Hovoříme o „*velmi starých seniorech*“.

(Čornaničová a Petřková, 2007, s. 27)

2. ANDRAGOGIKA JAKO VÝCHODISKO ZKOUMÁNÍ VÝVOJE OSOBNOSTI SE ZAMĚŘENÍM NA SENIORSKÝ VĚK

Vzdělávání dospělých má svá specifika, která nelze srovnávat se vzděláváním dětí či mládeže. V této kapitole se budeme zabývat problematikou vzdělávání seniorů z hlediska andragogiky a celoživotního vzdělávání. Dále popíšeme osobnost andragoga a s tím spojená specifika při edukaci seniorů.

2.1 ANDRAGOGIKA JAKO TEORETICKÉ VÝCHODISKO ZKOUMÁNÍ DOSPĚLÝCH SE ZAMĚŘENÍM NA SENIORSKÝ VĚK

I ve stáří neustále probíhá vývoj člověka. Senior je ovlivňován společností i okolím, ve kterém žije. Pro seniory jsou změny ve společnosti stresující. Dochází ke změnám životních podmínek, ztrátě sociálních jistot. Senior patří do ohrožené sociální skupiny. Vzdělávání jim pomůže tyto změny překonat, aby mohli nalézt nové jistoty a nový smysl života.

Andragogika se zaměřuje na různé cílové skupiny, které mají specifické potřeby a zájmy. Patří sem například znevýhodněné skupiny, do níž můžeme zařadit osoby se zdravotním postižením, ženy, nezaměstnané, absolventy základních škol a další.

Podle Beneše (2008, s. 87) se andragogika zabývá cílovými skupinami z následujících důvodů:

- Účast na vzdělávacích aktivitách je dobrovolná.
- Vzdělávací zařízení jsou financovány dle počtu účastníků, proto je potřeba zajistit vysokou návštěvnost.
- Cílové skupiny se rychle mění kvůli společenským a ekonomickým změnám.
- Omezení různorodosti účastníků přispívá k větší účinnosti na vzdělávání.
- Zaměření na cílové skupiny může přispět k demokratizaci vzdělávání.

Palán dělí **funkce** vzdělávání seniorů následovně:

- Všeobecně vzdělávací funkce – Získávání poznatků a informací.
- Kulturně-umělecké – Rozvoj osobnosti za pomoci kultury a umění.
- Poradenské – Sociálně psychologické, zaměřené na uchování kvality života v oblasti sociálních vztahů a psychického rozvoje.
- Zdravotní - Prevence zdraví a předcházení omezení vyplývající ze stárnutí.
- Právní a jiné poradenství.

„Jedná se o funkce preventivní, rehabilitační, anticipační, adaptační, kompenzační, aktivizační, relaxační, mezigeneračního působení a kultivační“. (Palán, 2002, s. 176)

Cílem edukace seniorů je:

- Kultivace života a jeho obohacení.
- Usnadnění adaptace na změny v období stárnutí.
- Udržování tělesné a duševní aktivity.
- Pomoc při orientaci a zapojení se do rychle se měnícího světa.
(Čornaničová a Petřková, 2007, s. 64)

Motivace seniorů ke vzdělávání

Pojem motivace je odvozen z latinského slova „movere“, který znamená pohybovat se. Motivace je proces, který aktivuje chování jedince k dosažení cíle. Je výsledkem vnějších i vnitřních faktorů sloužících k naplnění potřeb.

Motivací ke vzdělávání seniorů jsou potřeby vzdělávací, sociální a potřeba seberealizace. Tyto potřeby vznikají především proto, že se senior cítí být zbytečným.

Při vzdělávání seniorů musíme respektovat to, že některé názory mají ustálené a vychází ze svých životních zkušeností. Senior má vyšší potřebu seberealizace, chce získat kontrolu nad svým životem a prostředím, v němž žije.

Faktory a bariéry ovlivňující vzdělávání seniorů

Na schopnosti se učit se podílí více dispozic jako vůle k učení, paměť, intelekt, obtížnost učení, motivace a další. Mezi vnější podmínky patří přístup ke vzdělání, kultura, společenské normy. S přibývajícím věkem je učení obtížnější a trvá delší dobu.

Čornaničová a Petřková hovoří o subjektivních (vnitřních) a objektivních (vnějších) podmínkách učení.

Subjektivní podmínky učení v seniorském věku:

- Kognitivní.
- Afektivní.
- Fyzické.
- Sociální a sociokulturní.

(Čornaničová a Petřková, 2004, s. 68)

Mezi kognitivní (poznávací) podmínky patří intelektové schopnosti (chápavost, bystrost, schopnost učit se, přizpůsobivost a další). Tyto schopnosti patří k nejdůležitějším v procesu učení. K afektivním podmínkám řadíme postoje, motivaci a potřeby. Mezi fyzické podmínky řadíme zdravotní stav, pohlaví a věk. Sociální podmínky tvoří úroveň vzdělání a rodinná situace.

Objektivní podmínky učení v seniorském věku:

- Učivo.
- Vzdělavatel a organizátor.
- Realizační prostředí.

(Čornaničová a Petřková, 2004, s. 69)

Mezi vnější podmínky vzdělávání seniorů patří obsah a rozsah učiva. Ten musí být přizpůsoben seniorům. Učivo se špatně osvojuje, pokud nemá logickou strukturu, obsah má být jasný a srozumitelný, bez cizích výrazů, jimž senior nerozumí. Vzdělavatel by měl znát potřeby seniorů. V edukačním procesu seniorů je nutné se

řídít didaktickými zásadami. Úlohu hraje i materiální vybavení, které zvyšují efektivnost vyučovacího procesu. Bariéra dostupnosti je důležitá pro účast na vzdělávání. Je častým problémem, neboť dojíždění seniorů z malých obcí do měst je pro ně náročné.

Bariér ve vzdělávání je velké množství. Mezi další bariéry bychom mohli zařadit negativní postoj ke vzdělávání, kdy senior dospěje k rozhodnutí, že vzdělávání pro něj nemá smysl. Dále nedostatek financí ke studiu, nízké sebevědomí, nedostatek času, nedostatečné vzdělání, malá informovanost o vzdělávacích kurzech, nedostatečné množství kurzů, zdravotní stav. Tyto bariéry bychom se měli snažit odhalovat a jejich důsledky snižovat.

2.2 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO VÝZNAM PRO SENIORY

Celoživotní učení je v rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady EU ze dne 15. 11. 2006. Došlo k zavedení akčního programu v oblasti celoživotního učení. Je zde formulováno jako veškeré všeobecné, odborné vzdělávání a odborná příprava, neformální vzdělávání a informální učení během života, jejichž výsledkem je zdokonalení dovedností, znalostí a schopností. Dnešní koncept celoživotní učení má základy v 90. letech 20. století. (Veteška a Tureckiová, 2008, s. 15)

Je chápáno jako souhrn edukačních aktivit, které doprovází člověka celým životem. V posledních letech se častěji používá pojem celoživotní učení. Celoživotní učení je důležité pro osobní rozvoj, zejména k uplatnění na trhu práce.

Celoživotní učení je považováno za nepřetržitý děj. Jedná se spíše o neustálou připravenost jedince učit se, než o nepřetržité studium. Hovoříme tedy o celoživotním učení, aby byl zdůrazněn význam i takových učebních aktivit jedince, které nemají organizovaný ráz. (Rabušicová a Rabušic, 2009, s. 25)

Celoživotní vzdělávání je koncepce, jež předpokládá kultivaci jedince prostřednictvím cíleného vzdělávání během celého života jedince. V souvislosti se sociálně-ekonomickými změnami máme dva hlavní cíle celoživotního vzdělávání a to podpora aktivního občanství a zaměstnanosti. Toto učení má umožnit lidem se

vzdělávat v různých fázích jeho rozvoje podle jeho zájmů, potřeb a úloh. Stává se, že je termín vzdělávání dospělých ztotožňován s termínem celoživotní vzdělávání, což nelze. (Prusáková, 2005, s. 73)

Celoživotní učení je určeno všem bez rozdílu. V centru tohoto vzdělávání je učící se jedinec a jeho individuální potřeby.

Strategie celoživotního učení podle Vetešky a Tureckiové (2008, s. 17) se orientuje na:

- Nové dovednosti pro všechny.
- Větší množství investic do rozvoje lidských zdrojů.
- Zdokonalování výuky, vzdělávání.
- Hodnotu vzdělávání.
- Nové koncepce v poradenství.
- Objevení cesty, která povede k ulehčení přístupu ke vzdělání.

Význam dalšího vzdělávání dospělých a seniorů

- Druhá vzdělávací šance pro osoby, které z určitých důvodů nezískali vzdělání podle svých potřeb, nebo o něj dříve nejevili zájem.
- Odborné vzdělávání, zvýšení kompetence a kvalifikace.
- Sociální péče o zdravotní výchově.
- Rozvíjení schopností v oblasti sociálních rolí, sociálním kontaktu.
- Rozvoj individuální – rozvíjení kulturních, obecných znalostí, nebo hodnotné trávení času.
- Individuální rozvoj je často spojován se sociálním cítěním.

(Beneš, 2008, s. 29-30)

Formy celoživotního vzdělávání

Podle Strategie celoživotního učení ČR (2007) je rozděleno celoživotní vzdělávání na formální, neformální a informální.

- Formální vzdělávání – Realizuje se ve vzdělávacích institucích, nejčastěji školách. Legislativně jsou vymezeny cíle, obsahy, formy vzdělávání. Toto vzdělávání obsahuje stupně vzdělání – základní, středoškolské a vysokoškolské, kdy absolventi získají potvrzení (certifikát, diplom, vysvědčení), který potvrzuje stupeň vzdělání.
- Neformální vzdělávání – Je zaměřeno na získání dovedností, vědomostí, kompetencí, zkušeností, jež pomohou jedinci k pracovnímu a společenskému uplatnění. Liší se od formálního tím, že absolvent nezíská ucelený stupeň vzdělání. Patří sem různé kurzy, krátkodobá školení, přednášky, semináře.
- Informální vzdělávání – Je to proces, při němž neustále získáváme vědomosti, dovednosti, kompetence z různých činností a zkušeností, které běžně probíhají každý den. Je neorganizované, nesystematické a není institucionálně koordinované.

Klevetová a Dlabalová (2008, s. 52-53) uvádí dva stupně celoživotního vzdělávání seniorů. Prvním je všeobecné seniorské vzdělávání, jež má neprofesní charakter. Zaměřuje se na výuku jazyků, informatiku a další. Účastníkům má zajistit rozšíření vědomostí a sociální kontakt. Do druhého stupně patří inovace odborných znalostí a dovedností, která je orientována na udržení a rozšíření kvalifikace. Za cíl si klade udržení soběstačnosti a aktivity seniorů. Bude se třeba zaměřit na ovládání nových přístrojů, zvládnout jinou profesi z důvodu prodlužující se střední délky života.

Aktivní stárnutí

Termín byl přijat Světovou zdravotnickou organizací na konci 90. let. Vychází ze zásad OSN pro seniory. Je charakteristické těmito principy - nezávislost, účast na životě ve společnosti, péče, seberealizace, důstojnost. Tento koncept respektuje, že senioři nejsou homogenní skupina, tato různost s přibývajícím věkem stoupá. Proto by měl být kladen důraz na prostředí, v němž senioři žijí. Mělo by jim umožnit být co nejsamostatnější život (věku přátelské prostředí), které usnadní seniorům život. Například by se jednalo o tato opatření – bezbariérová místa, flexibilní pracovní doba, bezpečné chodníky, pohybové programy, celoživotní vzdělávací programy a

další. Senior se nemusí vzdát svých aktivit, kterým se dříve věnoval, ale je důležité nalézt smysl života, udržet soběstačnost a nezávislost. (Dvořáčková, 2012, s. 29)

2.3 OSOBNOST ANDRAGOGA SE ZAMĚŘENÍM NA VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČI O SENIORY

Na průběh vzdělávání má vliv několik faktorů, tedy prostředí, v němž probíhá edukace, sociální klima a osobnost andragoga.

Kvalita vzdělavatele dospělých je závislá na jejich andragogické připravenosti. Vzdělávání se má orientovat na účastníka, nikoli na vzdělavatele. Osobnost andragoga je klíčový faktor ke zkvalitnění dalšího vzdělávání a proto je důležitá jeho osobní příprava. Osobnost vzdělavatele významně ovlivňuje i atmosféru vzdělávání.

Mezi pozitivní vlastnosti vzdělavatele řadíme:

- Pracovní vlastnosti – Tady můžeme zařadit pozitivní vztah kladný vztah ke své profesi, zodpovědném přístupu k povinnostem, dochvilnosti, vědeckosti.
- Citově – temperamentní vlastnosti – Vyrovnanost, trpělivost, klidné a rozvážené chování.
- Charakterové vlastnosti – Otevřenost, upřímnost, zásadovost, čestnost a další. Pozitivně působí i optimismus, společenskost a smysl pro humor.

(Prusáková, 2005, s. 49-50)

Čím starší je skupina osob, tím jsou větší individuální rozdíly v soustředění a vnímání, schopnosti učit se a také životními zkušenostmi.

Čornaničová a Petřková (2004, s. 72) uvádí, že vzdělávací aktivity pro seniory jsou uskutečňovány hlavně poradci a animátory, vzdělavateli, jinými profesionály (lékař, psycholog a další), odbornými pracovníky (manažer, odborný referent).

Vzdělavatel by měl plnit nejen funkci informátora, který předává seniorům informace, ale také na roli facilitátora, tedy usnadňovatele, který se zaměřuje na potřeby, osobnost seniora, zájmy a na jejich podporování v učení. Dále má roli kritického animátora, který rozvíjí kritické myšlení seniorů. Je důležité podrobit

kritice to, co mají jako samozřejmost a tím jim dát impuls k aktivnímu a samostatnému uvažování. (Šerák a kol., 2014, s. 96)

Schopnost učit se ve stáří

Učení se u seniorů musí být aktivní. Vzdělavatel by měl vytvořit prostředí, které seniorům umožní získávat informace a aktivně je využívat. Takové prostředí, které bude motivovat ke kritickému myšlení. U seniorů se často objevují stereotypy, od kterých se těžko distancují. Většina z nich ráda vzpomíná na minulost a nechtějí se zapojit do moderního života. Učivo se seniorům těžce osvojuje, proto musí mít logickou strukturu. Zhoršuje se krátkodobá paměť, dlouhodobá ukládá jen výběrově. Osvojování nového učiva potřebuje dostatek času. Senior se cítí nejistý, zda bude úspěšný či nikoli. Významná je pochvala. Během výuky je potřeba větší množství přestávek, také je dobré výuku neprovádět ve večerní době. (Dlabalová a Klevetová, 2008, s. 54)

Zásady při vzdělávání seniorů

- Senior k pochopení učiva potřebuje vlastní tempo a způsob.
  - Přehledné písemné informace.
  - Informace je nutno rozdělit na několik částí.
  - Během výuky je potřeba využívat schopností a dovedností seniorů.
  - Je důležité se vyjadřovat srozumitelně a pomalu.
  - Během nácviku s novými pomůckami by se měli jednotlivé fáze opakovat, senior by si je měl sám vyzkoušet.
  - Raději nedávat mnoho úkolů najednou.
  - Po seniorovi nelze vyžadovat, aby se učil nazpaměť.
  - Senior chce znát limity svých možností – proč to dělá a k čemu to vede.
  - Senior potřebuje motivaci a k tomu může přispět pochvala, ocenění.
  - Volba správného přístupu může přispět k nalezení nových schopností a přesvědčit seniora o tom, že není pozdě na to rozhodnout se a být úspěšný.
- (Dlabalová a Klevetová, 2008, s. 54)

Kompetence vzdělavatele seniorů

Jedním z faktorů pro úspěšné vzdělávání seniorů jsou kompetence vzdělavatele. Měl by vlastnit schopnosti, dovednosti z oblasti vzdělávání, také by měl vykazovat zkušenosti při práci se seniory.

Veteška a Tureckiová (2008, s. 26) se ve své knize zmiňují o dvou představách kompetencí. První je podle nich pravomoc nebo oprávnění člověka činit rozhodnutí. Za výsledek rozhodnutí by měl člověk nést odpovědnost. V druhém pojetí kompetence znamená soubor zdrojů, které si člověk osvojuje a rozvíjí v průběhu vzdělávání a učení, které mu pomáhají ke zvládnutí různých úkolů a životních situací.

Prusáková dělí kompetence vzdělavatelů dospělých následovně:

Odborné andragogické kompetence:

- Poznání problematiky dalšího vzdělávání, učení se dospělých, druhů a cílů vzdělávání.
- Určení cílů vzdělávání a jeho obsahu, výběru metod vzdělávání.
- Práce s učebními pomůckami a technikou.
- Analýza výsledků vzdělávání a jejich hodnocení.

Sociální kompetence:

- Komunikační – Zavedení zpětné vazby, kladení otázek, aktivní naslouchání, verbální a nonverbální komunikace.
- Kooperační – Spojení s účastníky vzdělávání, manažerem vzdělávání a s lektory.
- Citová pružnost spojená s empatií a pedagogickým taktem.
- Schopnost řídit a rozhodovat ve spojení s asertivním chováním.

Poznávací kompetence:

- Hledání informací a výběr základních koncepcí.
- Schopnost strukturování poznatků, vytváření poznatkových systémů.
- Tvořit nové myšlenky, myšlenková pestrost.
- Schopnost kreativně myslet.

- Schopnost pozorovat a analyzovat, usměrnit proces výuky k cíli vzdělávání.
- Sebepoznání a sebehodnocení.

(Prusáková, 2005, s. 58)

3. SENIOŘI VE STÁTNÍCH A NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH

V poslední třetí kapitole se budeme věnovat stárnutí a stáří, popíšeme změny charakteristické v seniorském věku, dále se zmíníme o vzdělávání zaměřené na seniory a s tím související gerontagogiku. Jako poslední uvedeme základní neziskové organizace, které se zabývají péčí o seniory, kde se zaměříme hlavně na domovy pro seniory.

3.1 VĚK, STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Standardní ukazatel stárnutí je **věk chronologický** neboli kalendářní. Je shodný se skutečně prožitým časem bez ohledu na současný stav organismu. Je tedy určený datem narození. **Biologický věk** je výsledkem geneticky řízeným, hraje zde roli prostředí a způsob života, dále výskyt chorob a úrazů. Poukazuje na stav lidského organismu a úroveň tělesných a duševních funkcí. **Funkční věk** je souhrnem znaků biologických, psychologických a sociálních, odpovídá funkčnímu potenciálu člověka. **Sociální věk** závisí na důchodovém věku, společnost očekává chování odpovídajícímu biologickému věku. **Psychologický věk** je důsledek funkčních změn, které probíhají se stárnutím jedince, individuálních osobnostních rysů a subjektivního věku.

Dělení období života podle Světové zdravotnické organizace:

- 0-14 let – Dětský věk.
- 15-29 let – Mladý věk.
- 30-44 let – Dospělý věk.
- 45-59 let – Střední věk.
- 60-74 let – Starší věk.
- 75-89 let – Starý věk.
- Nad 90 let – Dlouhověkost.

(Dvořáčková a Hrozenská, 2013, s. 13-14)

Stárnutí

Je součástí našeho života, probíhá po celý život. Každým dnem jsme o něco starší, v našem těle probíhají různé změny, kterým tělo podléhá s narůstajícím věkem. Člověk vnímá tento proces jako negativní, ženy se snaží být krásné i ve vyšším věku a používají různé prostředky, aby stále vypadaly jako za mlada. Je to závěrečná fáze života, kdy se ztrácí jak fyzická síla, tak psychická. Ale také přináší člověku také pozitivní vlastnosti jako moudrost, nadhled nad věcí a plno zkušeností, které mladým lidem chybí. Podle Hamiltona (2011, s. 17) jsou stárnutí a stáří nejednoznačné pojmy, protože se snaží rozdělit co je opravdu nepřetržitě. Dělicí hranice je v podstatě libovolná.

Stárnutí je zákonitý, druhově specifický celoživotní proces, jehož involuční projevy se stávají zřejmější ve 40-50 rokem života. Je to individuální proces, který je ovlivněn geneticky, životním prostředím, zdravotním stavem a stylem života. (Mühlpachr, 2004, s. 22)

Stáří

Vymezuje se jako pozdní fáze ontogeneze, je projevem geneticky podmíněných procesů, ovlivněných dalšími faktory. Je to důležité období pro každého, kdy dochází k naplnění smyslu života. Podle Čornaničové a Petřkové znamená stáří realita, jež má vliv na kvalitu života i rozvoj společnosti. (Čornaničová a Petřková, 2004, s. 9)

Tělesné změny ve stáří

Změny v postoji či chůze jsou charakteristické pro každého seniora. Tělesné tkáně ztrácí elasticitu, dochází k úbytku hmoty svalů. Nastává zhoršení stavu orgánů. Vylučovací soustava není tak výkonná při vylučování toxických a odpadních látek. Trávicí soustava má zhoršenou funkci při vstřebání živin. Dýchací soustava už nemá schopnost přijímat tolik kyslíku. Oběhová soustava, kterou tvoří cévy a srdce nemá takovou sílu, cévy ztrácí pružnost, srdce potřebuje více síly na rozvádění krve po těle. Tyto změny mají špatný vliv na funkci mozku a psychiky.

Smyslové orgány ve stáří

Pomocí smyslů mozek reaguje na okolní prostředí. Pokud dojde k jejich zhoršení, je tato schopnost vnímat své okolí omezena.

Zrak – Zhoršení čočky zaostřovat na různé vzdálenosti, proto řada seniorů potřebuje brýle. Dochází také ke změně vnímání světla, vidění za šera. Senior vnímá pouze intenzivní světlo. Pomalé zpracování zrakových podnětů má za důsledek jejich delší pozorování. Mezi časté nemoci oka patří šedý zákal, zelený zákal, degenerace maculy (žlutá skvrna).

Sluch – Dochází k jeho oslabení, zejména u lidí pracujícím v hlučném prostředí. U seniorů dochází ke zvětšení ušních boltců. Přibývá ušního mazu, kosti středního ucha tvrdnou, tudíž dochází ke špatnému přenosu zvuku. Častým onemocněním je nedoslýchavost.

Chuť – Je oslabena citlivost na vnímání chutě, zajímavostí je, že citlivost na hořkou chuť se s věkem zvyšuje.

Čich – U zdravého člověka se s přibývajícím věkem nemění.

Hmat – Elasticita kůže se snižuje, je tedy snížena i citlivost kůže a citlivost vůči teplotě.

Bolest – Senioři snášejí intenzivnější bolest, než mladí lidé. (Hamilton, 1999, s. 27-34)

Psychické změny

Stárnutí je charakteristické změnou osobnosti. U seniorů se projevují negativní vlastnosti. Tyto změny ve spojení se sociálními změnami ztěžují seniorům adaptaci na nezvyklé prostředí. Dochází k úbytku duševních funkcí, které nastávají během života.

- Psychické změny sestupné povahy – Snížení elánu, vitality, psychomotorického tempa, pozornosti, výbavnosti, navázání a udržení vztahů je obtížnější.
- Psychické změny vzestupné povahy – Navýšení tolerance, trpělivosti, vytrvalosti vůči jiným lidem.

- Psychické funkce, jež se nemění s přibývajícím věkem – Jazykové znalosti, intelektové funkce a slovní zásoba. (Dvořáčková, 2012, s. 12)

Paměť

Krátkodobá paměť se během stárnutí zhoršuje, lze paměť trénovat, udržovat aktivní duševní činností. Takzvaná „profesní paměť“ se tvoří v průběhu povolání a funguje do vysokého věku.

Sociální změny

Postoj společnosti ke stáří je různorodý. Dnešní společnost se snaží o nezávislost, pokud odchází senior do penze je „penzionován“ a společenská role se mění na „nemá roli“. V ten moment se senior dostane do situace závislosti. Podle Dvořáčkové (2012, s. 14) pro řešení této situace existují dvě teorie:

Teorie aktivity – Zastává názor, že senior bez zdravotního omezení má zůstat plně aktivním.

Teorie stažení – Uvádí, že stárnoucí člověk se má předem připravovat na odchod do důchodu.

Malíková (2011, s. 18) uvádí ještě třetí teorii, kterou je:

Teorie kontinuity a diskontinuity – Je názoru, že životní spokojenost seniora je spojena s podobností nynější situace a situací, jak žil ve středních letech.

Řídí se pravidlem, čím je více změn, tím více diskontinuita roste.

Odchodem do důchodu se člověk mění. Změní své chování, vnímání a prožívání. Má najednou mnoho času, proto se změní i životní styl. Objevuje se „syndrom prázdného hnízda“ a rodiče se cítí osamělí. Strach z osamělosti se ve stáří zvyšuje. V důsledku sociálních změn dochází k vyčleňování seniorů ze společnosti a senior špatně navazuje nová přátelství. Se stářím se pojí také smrt, která ukončuje život a také partnerský vztah. Pokud se člověk má vyrovnat se ztrátou partnera, musí změnit svůj život a mít nové cíle. Zralou osobnost charakterizuje vyrovnání se s minulostí a žít v přítomnosti, ale také realistický pohled na budoucnost. Realitou je, že lidé jsou nepřipraveni na stáří. Staří lidé žijící doma v rodině mají šťastnější život. Naopak

senioři, kteří žijí v domovech pro seniory, upadají do letargie, nezájmu a izolace od okolí. (Dvořáčková, 2012, s. 13-15)

Komplexní pohled na změny u seniorů uvedeme za pomoci následující tabulky.

Tab. č. 1: Změny v seniorském věku

Tělesné změny	Psychické změny	Sociální změny
změny vzhledu	zhoršení paměti	odchod do penze
úbytek svalové hmoty	obtížnější osvojování nového	změna životního stylu
změny termoregulace	nedůvěřivost	stěhování
změny činnosti smyslů	snížená sebedůvěra	ztráty blízkých lidí
degenerativní změny smyslů	sugestibilita	osamělost
kardiopulmonální změny	emoční labilita	finanční obtíže
změny v trávicím systému	změny vnímání	
změny vylučování moči	zhoršení úsudku	
změny sexuální aktivity		

Pramen: Venglářová, 2007, s. 12

Jak se s těmito změnami senior vyrovná záleží na jeho osobnosti, zkušenosti ze života, vzdělání, výchově, prostředí v němž žije a dalších faktorech. Adaptace umožňuje člověku vydržet i obtížné situace. Aby člověk změnu lépe přijal, musí mít pro něj smysl, důležitá je pomoc dalších lidí, jejich tolerance a trpělivost. Nejčastějšími změnami jsou změny v péči o sebe, kdy senior potřebuje větší pomoc okolí. Nejlepší variantou je život s rodinou za pomoci blízkých. Další varianta je institucionální péče. Ta bývá krajním řešením, častými důvody této institucionální péče jsou závažná onemocnění, osamělost, není možnost pomoci rodiny. Personál zařízení by měl pomoci překonat obtíže s adaptací seniora na nové prostředí. Senioři, pokud jsou ubytováni v různých zařízeních, byli zvyklí na svůj dosavadní způsob života a nemají zkušenosti s rolí obyvatele domova. Jsou potom zaskočení,

mají negativní pocity a potřebují podporu personálu k nalezení svého nového místa. (Venglářová, 2007, s. 14-15)

Tab. č. 2: Změny ve stáří a jejich odraz v chování seniorů v ústavní péči

Fyziologické změny a jejich následky	
změny spánkového rytmu, spánková inverze	pospávání během dne, noční neklid, rušení obyvatel ve spánku
úbytek energie	zvýšená potřeba pomoci, zdánlivě neodpovídá zdravotnímu stavu
snížená chuť k jídlu, snížený pocit žízně	malnutrice, problémy související s dehydratací
poruchy soustředění a paměti	hledání věcí, nepozornost, vyžadování opakování informací, nařčení z krádeže svých věcí
Změny kognitivních funkcí	
zhoršení intelektu	při potřebě zvládat nové situace
zhoršení komunikace	déle hledá slova, hůře vybavuje, zhoršeno při poruchách smyslů, nerozumí sdělení
orientace	bloudění, zvláště v neznámém terénu

Pramen: Venglářová, 2007, s. 16

Lidé se učí způsobům chování v určité době a na určitém místě. Při přesunu do nového prostředí se mohou způsoby chování seniora stát obtížnými. (Venglářová, 2007, s. 15)

3.2 GERONTAGOGIKA JAKO TEORETICKÉ VÝCHODISKO PRO ZKOUMÁNÍ PROBLEMATIKY SENIORŮ VE VZTAHU KE VZDĚLÁVÁNÍ

Gerontagogika je pedagogickou disciplínou, která se zabývá výchovou a vzděláváním seniorů. V širším smyslu je chápána jako teoreticko-empirická disciplína, která zabezpečuje komplexní péči, pomoc a podporu seniorům při uspokojování potřeb. Je to multioborová disciplína, v níž se kloubí poznatky sociální práce, andragogiky, lékařství, práva, psychologie a sociologie.

Vzdělávací aktivity v seniorském věku přináší pocit životního uspokojení, důstojnosti, ale také integraci do společnosti. Zlepšují schopnost rozhodování se a orientaci na nové životní zkušenosti. (Mühlpachr, 2004, s. 11-12)

Předmětem gerontagogiky je studium a systematizace poznatků edukace ve vztahu k seniorskému věku.

Z hlediska generačně-cílové orientace rozlišujeme předmět:

- Vlastní seniorskou edukaci.
- Preseniorskou edukaci – Příprava na stáří.
- Proseniorskou edukaci – Mezigenerační porozumění a společenská podpora stáří.

Z hlediska specializace vzdělávacích aktivit rozlišujeme předmět zaměřený na:

- Kulturně-osvětovou edukaci (zájmové vzdělávání seniorů)
- Sociální edukaci (senior jako aktér a jako předmět pomáhajících profesí)
- Profesní edukaci (profesní rekvalifikace seniorů)

(Čornaničová a Petřková, 2004, s. 19)

Funkce gerontagogiky

- Kognitivní – Zahrnuje poznání zákonů, umožňuje poznat a formulovat principy edukace seniorů, vysvětlit obsah gerontagogických pojmů.
- Kulturní a edukační – Snaha o udržení vysoké kulturní, etické a intelektuální úrovně všech věkových skupin.

- Společensko-informační - Využívání prostředků, které pomáhají redukovat mezigenerační konflikty a přispívají k porozumění společnosti.
- Aktivizačně-stimulační – Podpora pozitivních rozhodnutí ve prospěch společnosti, orientace seniorů na udržení kvalitního života ve stáří.
- Prognostická – Formulování hypotéz o dalším vývoji edukace seniorů.
(Čornaničová a Petřková, 2004, s. 23)

Cílem vzdělávání seniorů je:

- Rozvoj schopností.
- Obohacení znalostí.
- Rozvoj osobnosti k seberealizaci.
(Čornaničová a Petřková, 2004, s. 63)

Vzdělávání seniorům pomáhá nejen získat nové informace, ale nalézt nový smysl života, navázat nová přátelství, zvýšit si sebedůvěru, naplnit aktivně čas a adaptovat se na moderní společnost a s tím spojené nové technologie.

Formy vzdělávání seniorů

Senioři patří do diferencované skupiny, odlišují se zkušenostmi, každý z nich měl jiné sociální zázemí, jiné dosažené vzdělání a zaměstnání. Proto je důležité, aby byly i různé formy vzdělávání. Uvedu například Univerzity třetího věku (U3V), Akademie třetího věku (A3V), kluby aktivního stáří.

Univerzity třetího věku

Poskytují v rámci celoživotního učení vzdělání na nejvyšší úrovni. Studium má za úkol osobnostní rozvoj, není určeno k profesní přípravě. První univerzita vznikla v roce 1973 ve Francouzském Toulouse na Univerzitě společenských věd jako požadavek na další kulturní a sociální rozvoj pro seniory. Její zakladatel byl profesor práv, pan Vellas. Jeho představa byla vytvořit vzdělávací program pro seniory, který koresponduje s potřebami této populace. Začátek českých univerzit třetího věku byl od roku 1986, kdy univerzity (Karlova, Palackého, Jihočeská univerzita) začaly pořádat kurzy pro seniory. Po roce 1992 nastal rozvoj tohoto vzdělávání pro seniory,

kdy u nás docházelo ke kontaktům se zahraničními univerzitami. Roku 1986 byla u nás založena první U3V na Univerzitě Palackého v Olomouci. V roce 2000 dochází k otevírání kurzů moderních technologií. Kdo se chce zapojit do moderní společnosti, musí ovládat moderní technologie jako mobilní telefony a počítače.

Za hlavní cíle si U3V klade seznámení seniorů s vědeckými poznatky, prohloubení sebezpoznání, pomoc při získání nadhledu a tím jim ulehčit přizpůsobení a orientaci v moderním světě. V poslední době se k těmto cílům připojil cíl vytvořit předpoklady pro setkávání různých generací, tím by si mohli účastníci předávat zkušenosti.

Posláním U3V je zajistit práva seniorů ke vzdělávání na dnešní vědecké úrovni. (Dvořáčková, 2012, s. 30-32)

Mühlpachr hovoří o U3V jako o nejnáročnějším způsobu vzdělávání pro seniory. Lidem v postproduktivním věku umožňují studovat různé obory na vysokoškolské úrovni. Za poslední roky plní U3V především sociálně-psychologickou funkci, dále udržení kvality života seniorů, zabraňuje sociálnímu napětí mezi mladými lidmi a seniory (ageismus).

Dnes je toto studium realizováno ve 47 vysokých školách v ČR. V roce 1977 vzniklo Mezinárodní sdružení U3V AIUTA (mezinárodní sdružení univerzit třetího věku).

Mezi cíle AIUTA patří:

- Podpora růstu U3V po celém světě.
- Navazování a udržování vědeckých a kulturních kontaktů mezi příslušníky.
- Podpořit navazování styků v oblasti regionálního zájmu.
- Koordinovat činnost mezi účastníky (vzdělávání, výzkum, studium).
- Poskytnout účastníkům informační služby.
- Spolupracovat s institucemi, jejichž náplň souvisí s vyšším vzděláváním a životními podmínkami seniorů.

(Mühlpachr, 2004, s. 139-140)

„Základním cílem U3V je vytvořit bázi pro zájmové vzdělávání seniorů“. Posláním U3V je zvýšení možností v naplňování potřeb ve vzdělávání seniorů, správnou formou jim zpřístupnit nové informace, dovednosti a poznatky. (Palán, 2002, s. 179)

Univerzity třetího věku mají dva nebo tři přednáškové cykly. Věk účastníků je dán nad 50 let, většinou se vyžaduje zápisné. Během roku bývá 15 dvouhodinových přednášek, včetně seminářů. Obsah, formy a metody práce univerzity jsou platné pro vysokoškolské studium. Hodnocení vědomostí studentů probíhá často formou závěrečného testu. Poslední ročník se specializuje na odbornou oblast, k metodám a formám vzdělávání se přidává více prvků náročných na výzkumnou práci studentů. U3V také umožňují studentům se blíže poznat, navázat nová přátelství. (Čornaničová a Petřková, 2004, s. 76-77)

Akademie třetího věku

Úzce spolupracují s gerontologickými a geriatrickými pracovišti. A3V lze považovat za středně náročnou formu zájmových vzdělávacích aktivit pro seniory. Jde o pevně uspořádanou formu vzdělávání. Vzdělávací cykly mají buď jeden semestr, nebo více semestrů. Vzdělávání na A3V zahrnuje cykly přednášek, semináře, které proběhnou během deseti střetnutí v daných termínech. Obsah vzdělávání se odvíjí od potřeb a podmínek účastníků. Obsah vzdělávání se orientuje na:

- Medicínsko-gerontologická orientace (podpora zdravého stárnutí, životosprávy, předcházení nemocem).
- Občansko-sociální vzdělávání seniorů (podpora porozumění seniorů a jejich zapojení do společenských změn).
- Oblíbené tematické okruhy (například kultura, literatura, historie, umění).
- Hobby-aktivity.
- Příprava na starší věk (může být jako samostatný cyklus pro nejmladší věkovou skupinu seniorů).
- Cvičení, rekondiční cvičení a jóga (pohybově-výchovný cyklus).

(Čornaničová a Petřková, 2004, s. 78-79)

Kluby seniorů

Patří k nejrozšířenějším typům institucionalizovaného sdružování. K rozvoji došlo v sedmdesátých letech. Nejčastější jsou místní (lokální) a podnikové (zaměstnanci podniku). Místní kluby zřizuje místní správa. Tyto kluby jsou zaměřeny na zájmovou činnost seniorů. Tato činnost je zaměřena na velké množství aktivit, například vzdělávací aktivity, kulturní aktivity, výstava ručních prací, poznávací zájezdy, sportovní aktivity a vycházky. Vzdělávací aktivity bývají často jednorázové, probíhající formou přednášek s besedami. (Čornaničová a Petřková, 2004, s. 79)

3.3 STÁTNÍ A NEZISKOVÉ ORGANIZACE, JEJICH ROLE V PÉČI O SENIORY A V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Neziskový sektor má u nás krátkou tradici. První neziskové organizace vznikly roku 1989, v devadesátých letech vznikla pobytová zařízení, kdy je poskytovatelem je nezisková organizace. (Malíková, 2011, s. 59)

Charakteristika neziskových organizací

Jak již název napovídá, neziskové organizace nejsou založeny za účelem zisku. Škarabelová hovoří o pěti vlastnostech, které charakterizují neziskové organizace:

- Institucionalizované – Mají institucionální strukturu, organizační skutečnost.
- Soukromé – Jsou odděleny od státní správy a nejsou jí řízeny. Základní struktura je soukromá.
- Neziskové – Tyto organizace mohou tvořit zisk, ale musí jej použít na cíle poslání organizace.
- Samosprávné a nezávislé – Nejsou ovládány zvenku, ale řídí samy sebe.
- Dobrovolné – Dobrovolná účast na různých činnostech. Dobrovolnost může být například výkon neplacené práce, dary pro organizaci, čestná účast ve správních radách.

(Škarabelová, 2005, s. 24)

Rada vlády označuje neziskové organizace podle předmětu činnosti na dva typy:

- Vládní (státní, veřejné) neziskové organizace – Zabezpečují provádění výkonu veřejné správy, podílení se na výkonu veřejné správy na úrovni státu, regionu, obce. Jejich právními formami jsou příspěvkové organizace, obce, kraje a organizační složky státu.
- Nestátní (nevládní, občanské, soukromé) neziskové organizace – Vychází z principu sebeřízení společnosti, schopnost společnosti žijící ve vymezeném prostoru organizovat a usměrňovat své chování. Podílí se na veřejné politice v rámci občanské společnosti, kdy dochází ke sdružení lidí do různých typů nestátních neziskových organizací. Řadíme sem občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fond, církevní právnické osoby, církve a náboženské společnosti. (Škarabelová, 2005, s. 27-28)

Druhy zřizovatelů a poskytovatelů sociálních služeb

Zřizovatelem může být kraj, obec či MPSV. Poskytovateli sociálních služeb jsou subjekty zřizované obcí a krajem, nestátní neziskové organizace a fyzické osoby, MPSV které je zřizovatelem pěti ústavů sociální péče. Poskyvatelé sociálních služeb v ČR jsou obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení, církve a nadace. Sociální služby v pobytovém zařízení převážně poskytují jen obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení a církve. V sociální sféře mají neziskové organizace velké pole působnosti, podílí se na poskytování velkého množství služeb.

Mezi časté **druhy sociálních služeb** poskytovaných dle místa neziskovými organizacemi patří:

- Terénní služby – Pečovatelská služba, odlehčovací služby.
- Ambulantní služby – Denní stacionáře, centra denních služeb, sociálně terapeutické dílny.
- Pobytové služby – Domov pro seniory, domovy se zvláštním režimem, noclehárny a azylové domy.

(Malíková, 2011, s. 58-59)

Základní členění druhů sociálních služeb podle zákona o sociálních službách 108/2006 Sb.

- Sociální poradenství – Je součástí všech sociálních služeb.
- Služby sociální péče – Slouží k zajištění základních životních potřeb, pokud nemůžou být zajištěny jinou osobou.
- Služby sociální prevence – Mají za úkol předcházet a zabránit sociálnímu vyloučení osob.

(Malíková, 2011, s. 42)

Sociální péče o seniory

Mezi formy péče o seniory patří péče zajišťovaná rodinou, zdravotní a sociální péče. V této práci budeme hovořit hlavně o sociální péči. Sociální služby jsou poskytovány společensky znevýhodněným lidem, mají za cíl zlepšení kvality jejich života a začlenění do společnosti. Díky sociálním službám je zajištěna péče o vlastní osobu, zajištěno stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetření, zprostředkování kontaktu s prostředím. Cílem služby bývá podpora rozvoje osob anebo zachování soběstačnosti jedince, jeho návrat do domácího prostředí, zachování či obnovení původního stylu života, snížení rizik sociálních a zdravotních. Pomoc a podpora sociální služby musí zachovat lidskou důstojnost. Pomoc musí vycházet z individuálních potřeb, měla by působit aktivně, podporovat jejich samostatnost, posílit sociální začlenění. Mezi základní činnosti sociálních služeb řadíme pomoc při osobní hygieně, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovně, vzdělávací a aktivizační činnosti, poradenství a další. Pokud se zhorší zdravotní stav u seniora a dojde ke ztrátě soběstačnosti, je potřeba zajištění dlouhodobé péče. Někdy to lze řešit terénními sociálními službami, v jiných případech je nutná institucionální péče. (Dvořáčková, 2012, s. 81-82)

Pobytová zařízení pro seniory

Spojení pečovatelské služby a pobytového zařízení je poskytováno v **domovech s pečovatelskou službou**. Je poskytována jak seniorům, tak těžce zdravotně postiženým. Zde je pečovatelka přítomna po celou její pracovní dobu. Nejčastějším zařízením pro seniory je **domov pro seniory**. Poskytuje pobytovou službu osobám se sníženou soběstačností, jejichž situace vyžaduje neustálou pomoc další osoby. Dalším zařízením pro seniory je **domov se zvláštním režimem**. Zde se nachází osoby nesníženou soběstačností z důvodu chronického duševního onemocnění, závislostí na návykových látkách, osoby s demencí. Jejich stav kvůli onemocnění vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. **Sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče** poskytují pobytovou péči lidem, kteří nevyžadují ústavní zdravotní péči, ale kvůli zdravotnímu stavu se neobejdou bez pomoci jiné osoby. Nejsou ze zařízení propuštěni do doby, kdy jim není zajištěna pomoc osoby blízké či jiné osoby. (Dvořáčková, 2012, s. 85-86)

Edukační programy v domovech pro seniory

Přechod do pobytového zařízení pro seniory je pro seniora zátěžovou situací. Při příchodu se mění způsob jeho dosavadního života a to vyžaduje schopnost adaptace. Ta probíhá u každého jedince jinak a je potřeba individuální a soustavný přístup, pozorování a ovlivňování ze strany sociálního andragoga. Nejdříve by měl předcházet pasivnímu a depresivnímu postoji, který zaujímá senior při příchodu do domova. Andragog by měl znát vlastnosti, životní návyky a zájmy seniora. Andragog by měl rozeznat, kdy se jedná o poruchu chování u seniora a kdy jde o stav nějaké nemoci. Důležité je zaměřit se na potlačení negativních postojů a nahradit je takovými postoji, které pomáhají k navázání dobrých mezilidských vztahů. Při zdárném zvládnutí adaptačního období je třeba zapojit seniora do edukačního programu v domově. Ten má za úkol udržet seberealizační možnosti seniora co nejdéle. Sociální andragog vytváří prostor pro zájmové aktivity seniorů. Vytváření klubových prostor, dílen, prostorů pro přednášky, knihoven, televizních místností a také tělocvičny umožňují realizaci edukačně-aktivizačních programů.

Cílem sociálního andragoga je, aby senioři zaujali vedení zájmových činností a aby tvořili skupinky s aktivními členy. (Čornaničová a Petřková, 2004, s. 81-86)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Cílem výzkumu této bakalářské práce je zjistit, jaký mají senioři žijící v pobytovém zařízení pro seniory názor na vzdělávání ve stáří, zda je jim vzdělávání v těchto organizacích poskytováno. Jestli vlivem různých změn, které jsou spojeny s odchodem do starobního důchodu a životem v domově pro seniory se mají senioři chuť a motivaci se vzdělávat a jaké bariéry jim znesnadňují toto vzdělávání. Dále zkoumáme, jestli mají senioři možnost se vzdělávat v domově pro seniory a jaká je jejich informovanost o dalším vzdělávání v jejich okolí.

4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE

- 1) Zjistit, co seniory motivuje k dalšímu vzdělávání.
- 2) Zjistit, jaké bariéry ve vzdělávání ovlivňují seniory.
- 3) Zjistit, zda senioři považují další vzdělávání za důležité.

Z určených cílů výzkumu vyplývají následující výzkumné části: výběr respondentů do dotazníků, sestavení dotazníku, realizace dotazníku, analýza a vyhodnocení vyplněných dotazníků, interpretace, doporučení.

4.2 HYPOTÉZY

H1: Předpokládáme, že motivací k dalšímu vzdělávání je kontakt se společností, než zkvalitnění života.

H2: Předpokládáme, že zdravotní stav je větší bariérou, než finanční náročnost vzdělávání.

H3: Předpokládáme, že významnost dalšího vzdělávání u seniorů je více ovlivněna dosaženým věkem, než chutí se dále vzdělávat.

5. METODIKA VÝZKUMU

5.1 METODY SBĚRU DAT

V rámci praktické části bakalářské práce jsme použili kvantitativní výzkum za pomoci dotazníkového šetření. Dotazníky byly rozdány seniorům do dvou domovů pro seniory a jednoho domova s pečovatelskou službou. „Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Této metodě bývá často vytýkáno, že nezjišťuje to, jací respondenti skutečně jsou“. (Chráska, 2007, s. 163-164)

Nejdůležitějšími požadavky na konstrukci dotazníku jsou:

- Jasnost, srozumitelnost.
- Jednoznačná formulace položek dotazníku.
- Položky dotazníku nesmí být sugestivní.
- Ochota respondentů spolupracovat.
- Dotazník musí obsahovat jasné pokyny k vyplnění.
- Začínáme jednoduchými otázkami a dále postupujeme k otázkám obecnějším. (Chráska, 2007, s. 169-170)

Metodu formou dotazníkového šetření jsme zvolili z důvodu získání velkého množství dat za krátkou dobu. Otázky by měly být přizpůsobeny seniorům, tedy co nejméně složité, stručné, snadné k pochopení. Dotazník, který jsme zvolili, byl anonymní, složený z otevřených, polouzavřených a uzavřených otázek. Respondenti zakroužkovali vybranou odpověď, nebo ji u otevřených otázek dopsali.

5.2 VÝZKUMNÝ VZOREK

Výzkum byl proveden s 80 respondenty a byl realizován během měsíce dubna roku 2015. Tento výzkum jsme uskutečnili se seniory, kteří žijí v domově pro seniory a v domově s pečovatelskou službou. Dotazníky jsme v prvním domově pro seniory a dále v domově s pečovatelskou službou předali sociálním pracovnícům, které

seniorům byly nápomocné s vyplněním dotazníku. Každý respondent byl obeznámen, jak postupovat při vyplňování dotazníku. Ve druhém domově pro seniory jsme dotazníky sami předali seniorům a také jim pomohli s jejich vyplněním, jelikož většina seniorů potřebovala individuální přístup. Senioři nám dotazník většinou ochotně vyplnili, ale setkali jsme se i se seniory s negativním přístupem.

5.3 ZPŮSOB ANALÝZY DAT

Rozdáno bylo 126 dotazníků, návratnost dotazníků byla 80. Dotazník se skládá ze 17 otázek, které následně analyzují. Otázky byly vybrány tak, aby vyplývaly z teoretické části. Výsledky jsou prezentovány v tabulkách s relativní, očekávanou a absolutní četností, jež ověřujeme Chi kvadrátem za pomoci nulových a alternativních hypotéz. Tabulky zobrazujeme prostřednictvím sloupcových grafů. Tyto tabulky a grafy byly vytvořeny v programech Microsoft Word a Excel 2007.

6. REALIZACE VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT

6.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Otázka č. 1: Jste

H_0 Četnosti žen a mužů jsou stejné.

H_A Četnosti žen a mužů jsou rozdílné.

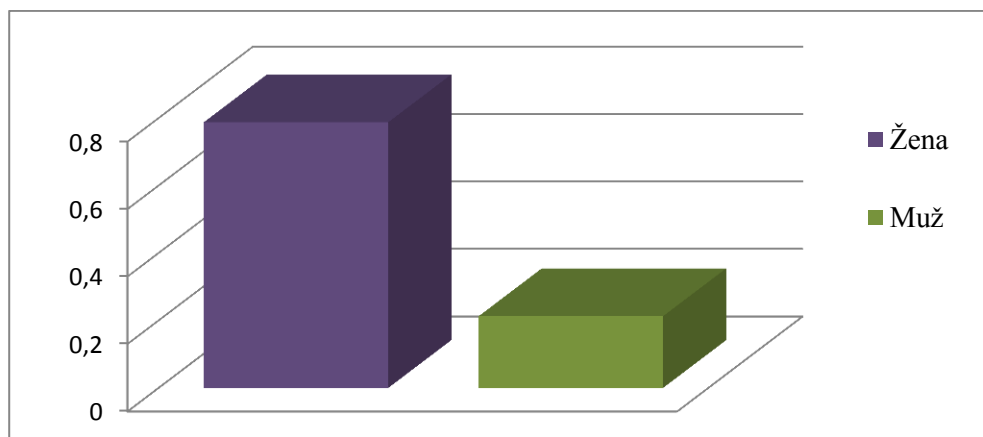
Tab. č. 1: Pohlaví respondentů

	<i>Absolutní četnost</i> <i>P</i>	<i>Očekávaná četnost</i> <i>O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Žena	63	40	13,23	78,75 %
Muž	17	40	13,23	21,25 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 26,46	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 26,46$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že z celkového počtu 80 respondentů bylo 63 žen (78,75 %) a 17 mužů (21,25 %).

Otázka č. 2: Věk

H_0 Četnosti let jsou stejné.

H_A Četnosti let se liší.

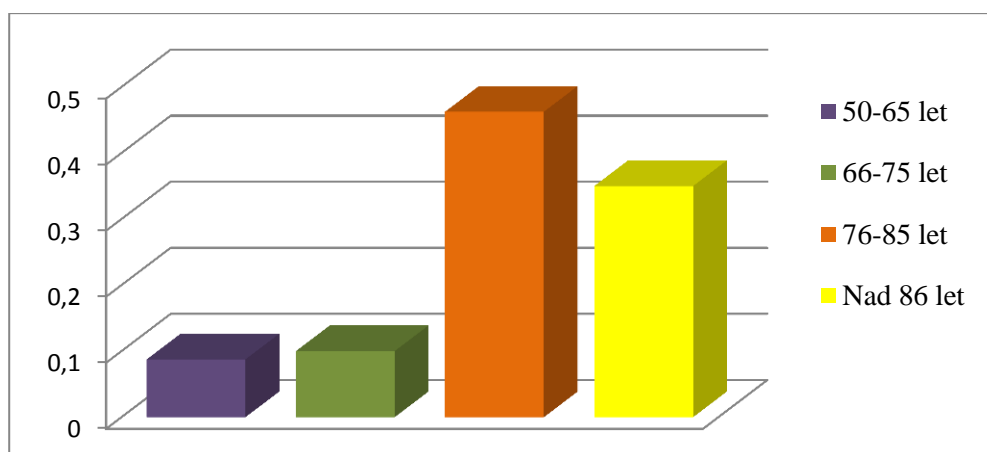
Tab. č. 2: Věk respondentů

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
50-65 let	7	20	8,45	8,75 %
66-75 let	8	20	7,2	10 %
76-85 let	37	20	14,45	46,25 %
Nad 86 let	28	20	3,2	35 %
	$\Sigma 80$	$\Sigma 80$	$\Sigma 33,3$	

$$X^2_{0,05}(3) = 7,815$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 33,3$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(3) = 7,815$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 2: Věk respondentů

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že z celkového počtu 80 respondentů bylo 37 ve věku 76-85 let (46,25 %), 28 ve věku nad 86 let (35 %), 8 ve věku 66-75 let (10 %), 7 ve věku 50-65 let (8,75 %).

Otázka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

H_0 Četnosti nejvyššího dosaženého vzdělání jsou stejné.

H_A Četnosti nejvyššího dosaženého vzdělání se liší.

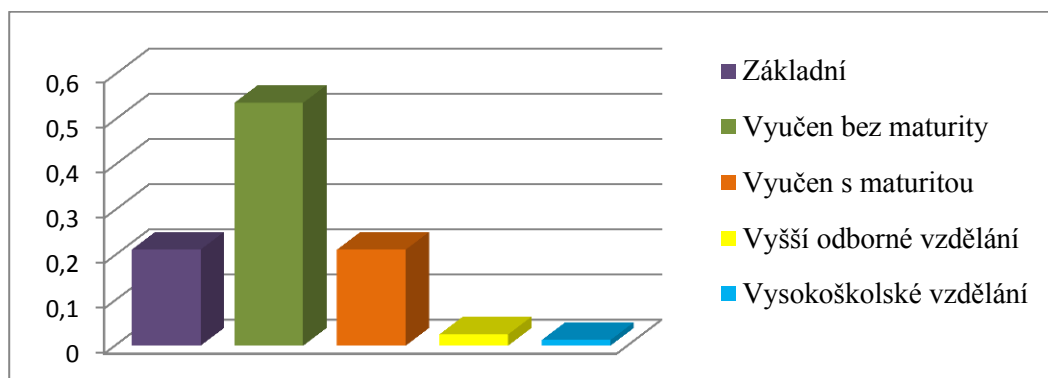
Tab. č. 3: Dosažené vzdělání

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Základní	17	16	0,063	21,25 %
Vyučen bez maturity	43	16	45,56	53,75 %
Vyučen s maturitou	17	16	0,063	21,25 %
Vyšší odborné vzdělání	2	16	12,25	2,5 %
Vysokoškolské vzdělání	1	16	14,06	1,25 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 71,996	

$$X^2_{0,05}(4) = 9,488$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 71,996$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(4) = 9,488$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 3: Dosažené vzdělání

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 43 dotázaných je vyučeno bez maturity (53,75 %). 17 dotázaných má základní vzdělání (21,25 %) a stejný počet dotázaných má vyučení s maturitou. 2 dotázaní mají vyšší odborné vzdělání (2,5 %) a 1 vysokoškolské vzdělání (1,25 %).

Otázka č. 4: Jaký je Váš rodinný stav?

H_0 Četnosti rodinných stavů jsou stejné.

H_A Četnosti rodinných stavů se liší.

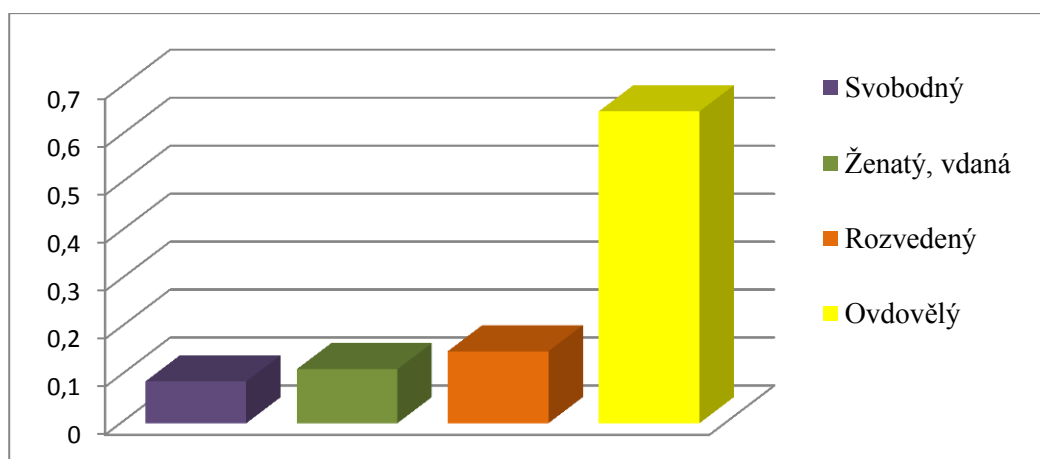
Tab. č. 4: Rodinný stav

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Svobodný	7	20	8,45	8,75 %
Ženatý, vdaná	9	20	6,05	11,25 %
Rozvedený	12	20	3,2	15 %
Ovdovělý	52	20	51,2	65 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 68,9	

$$X^2_{0,05}(3) = 7,815$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 68,9$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(3) = 7,815$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 4: Rodinný stav

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 52 seniorů je ovdovělých (65 %), 12 seniorů je rozvedených (15 %), 9 seniorů je ženatých a vdaných (11,25 %) a 7 seniorů je svobodných (8,75 %).

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete v domově pro seniory?

H_0 Četnosti strávených let v domově pro seniory jsou stejné.

H_A Četnosti strávených let v domově pro seniory se liší.

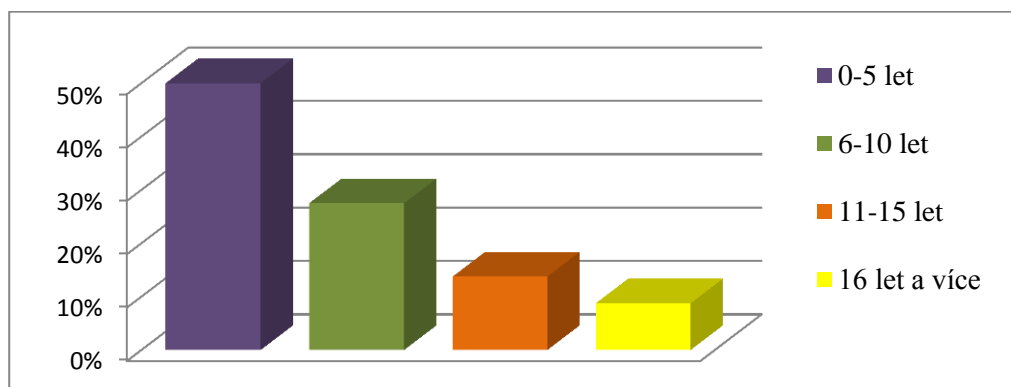
Tab. č. 5: Délka života v domově pro seniory

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
0-5 let	40	20	20	50 %
6-10 let	22	20	0,2	27,5 %
11-15 let	11	20	4,05	13,75 %
16 let a více	7	20	8,45	8,75 %
	$\Sigma 80$	$\Sigma 80$	$\Sigma 32,7$	

$$X^2_{0,05}(3) = 7,815$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 32,7$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(3) = 7,815$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 5: Délka života v domově pro seniory

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 40 seniorů žije v domově pro seniory 0-5 let (50 %), 22 seniorů 6-10 let (27,5 %), 11 seniorů 11-15 let (13,75 %) a 7 seniorů 16 let a více (8,75 %).

Otázka č. 6: Jakou změnu Vám pobyt v domově pro seniory přinesl?

H_0 Četnosti změn v domově pro seniory jsou stejné.

H_A Četnosti změn v domově pro seniory jsou rozdílné.

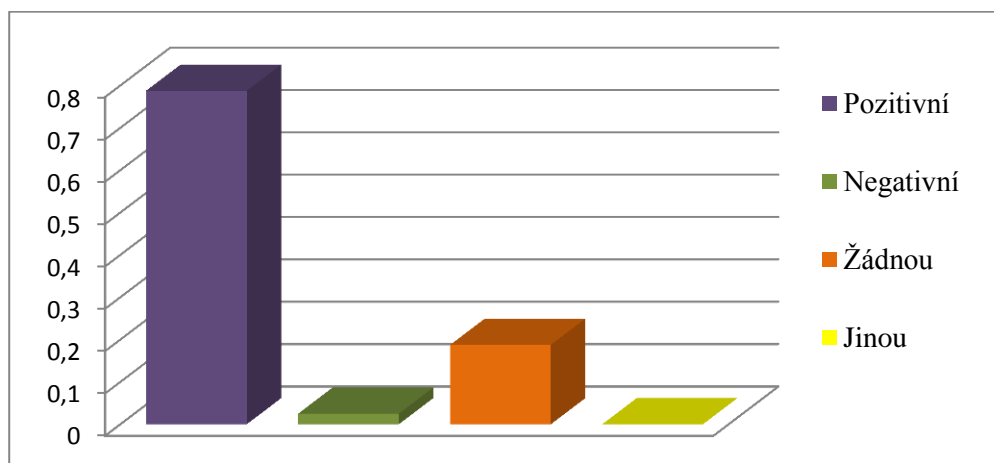
Tab. č. 6: Změny v domově pro seniory

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Pozitivní	63	20	92,45	78,75 %
Negativní	2	20	16,2	2,5 %
Žádnou	15	20	1,25	18,75 %
Jinou	0	20	20	0 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 129,9	

$$X^2_{0,05}(3) = 7,815$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 129,9$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(3) = 7,815$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 6: Změny v domově pro seniory

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 63 seniorů vnímá pozitivní změnu během pobytu v domově pro seniory (78,75 %), 15 seniorů uvedlo, že žádnou změnu nevnímá (18,75 %), 2 senioři uvedli negativní změnu (2,5 %) a jinou změnu neuvedl žádný senior (0 %). Jako pozitivní změnu senioři uváděli, že nejsou osamoceni.

Otázka č. 7: Poskytuje Vám domov pro seniory vzdělávací aktivity?

H_0 Četnosti vzdělávacích aktivit jsou stejné.

H_A Četnosti vzdělávacích aktivit se liší.

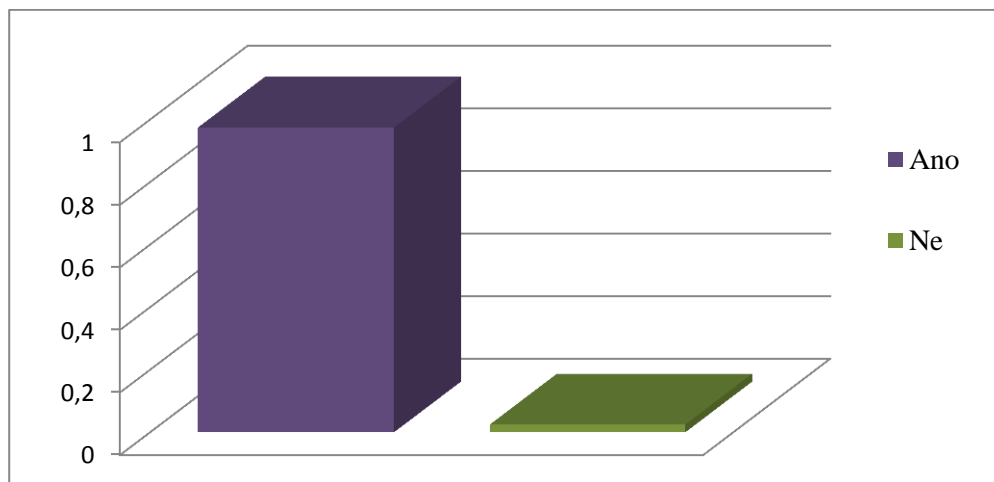
Tab. č. 7: Poskytování vzdělávacích aktivit

	<i>Absolutní četnost</i> <i>P</i>	<i>Očekávaná četnost</i> <i>O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Ano	78	40	36,1	97,5 %
Ne	2	40	36,1	2,5 %
	$\Sigma 80$	$\Sigma 80$	$\Sigma 72,2$	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 72,2$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 7: Poskytování vzdělávacích aktivit

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 78 seniorů odpovědělo kladně, tedy že jim poskytuje domov pro seniory vzdělávací aktivity (97,5 %). 2 senioři odpověděli záporně, tedy že jim domov pro seniory neposkytuje vzdělávací aktivity (2,5 %).

Otázka č. 8: Je nabídka vzdělávacích aktivit v domově pro seniory dostačující?

H_0 Četnosti nabídek vzdělávacích aktivit jsou stejné.

H_A Četnosti nabídek vzdělávacích aktivit jsou rozdílné.

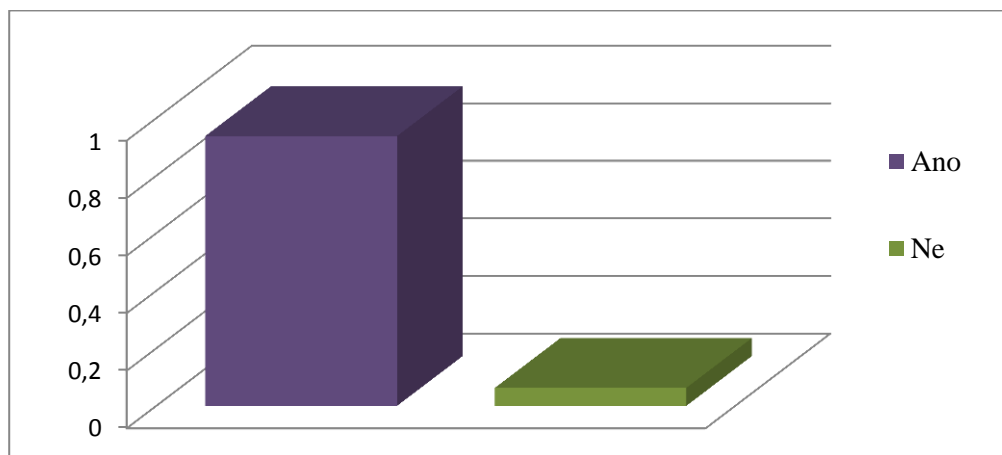
Tab. č. 8: Nabídka vzdělávacích aktivit

	<i>Absolutní četnost</i> <i>P</i>	<i>Očekávaná</i> <i>četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní</i> <i>četnost</i>
Ano	75	40	30,63	93,75 %
Ne	5	40	30,63	6,25 %
	$\Sigma 80$	$\Sigma 80$	$\Sigma 61,26$	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 61,26$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 8: Nabídka vzdělávacích aktivit

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 75 seniorů odpovědělo na otázku kladně, tedy že je nabídka vzdělávacích aktivit dostačující (93,75 %). 5 seniorů odpovědělo záporně, tedy že je nabídka vzdělávacích aktivit nedostačující (6,25 %).

Otázka č. 9: Využil/a byste nabídku vzdělávat se na Univerzitě 3. věku či jiné vzdělávací instituce?

H_0 Četnosti nabídek se vzdělávat jsou stejné.

H_A Četnosti nabídek se vzdělávat jsou rozdílné.

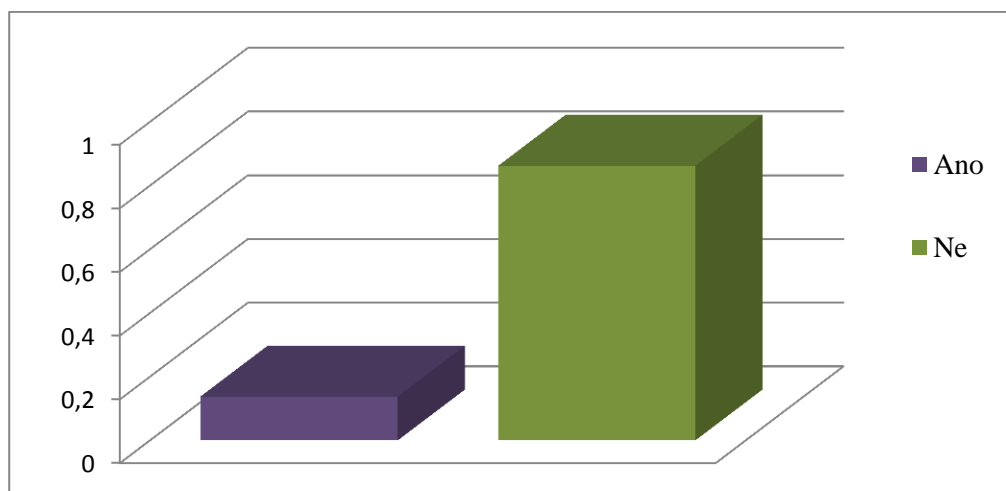
Tab. č. 9: Nabídka vzdělávat se

	<i>Absolutní četnost</i> <i>P</i>	<i>Očekávaná</i> <i>četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní</i> <i>četnost</i>
Ano	11	40	21,03	13,75 %
Ne	69	40	21,03	86,25 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 42,06	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 42,06$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 9: Nabídka vzdělávat se

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 69 seniorů by odmítlo nabídku se vzdělávat ve vzdělávací instituci (86,25 %). 11 seniorů odpovědělo kladně, tedy že by nabídku se vzdělávat ve vzdělávací instituci využilo (13,75 %).

Otázka č. 10: Pokud je Vaše odpověď na předchozí otázku záporná, jaký je důvod Vašeho nezájmu o vzdělávání?

H_0 Četnosti důvodů nezájmu se vzdělávat jsou stejné.

H_A Četnosti důvodů nezájmu se vzdělávat jsou rozdílné.

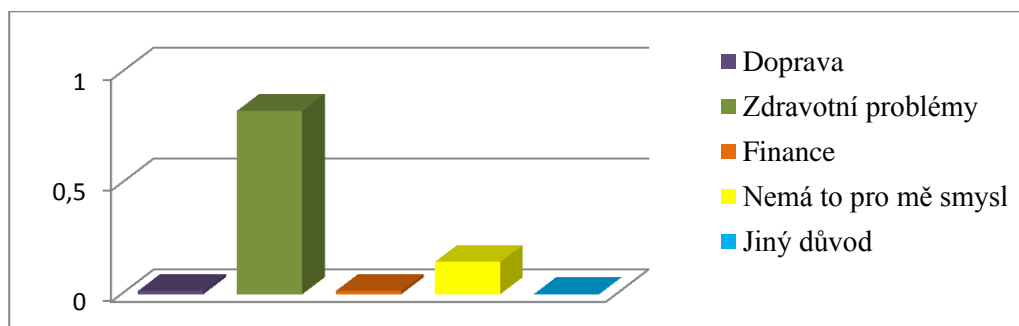
Tab. č. 10: Důvod nezájmu se vzdělávat

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Doprava	1	13,8	11,87	1,45 %
Zdravotní problémy	57	13,8	135,23	82,61 %
Finance	1	13,8	11,87	1,45 %
Nemá to pro mě smysl	10	13,8	1,05	14,49 %
Jiný důvod	0	13,8	13,8	0 %
	Σ 69	Σ 69	Σ 173,82	

$$X^2_{0,05}(4) = 9,488$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 173,82$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(4) = 9,488$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 10: Důvod nezájmu se vzdělávat

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 57 seniorů nemá zájem se dále vzdělávat z důvodu zdravotních problémů (82,61 %), 10 seniorů odpovědělo, že další vzdělávání pro ně nemá smysl (14,49 %), 1 senior nemá zájem z důvodu finančního (1,45 %) a taktéž 1 senior nemá zájem z důvodu dopravy na místo vzdělávání (1,45 %). Jiný důvod nevedl žádný senior (0 %).

Otázka č. 11: Co Vás motivuje k dalšímu vzdělávání?

H_0 Četnosti motivací se vzdělávat jsou stejné.

H_A Četnosti motivací se vzdělávat jsou rozdílné.

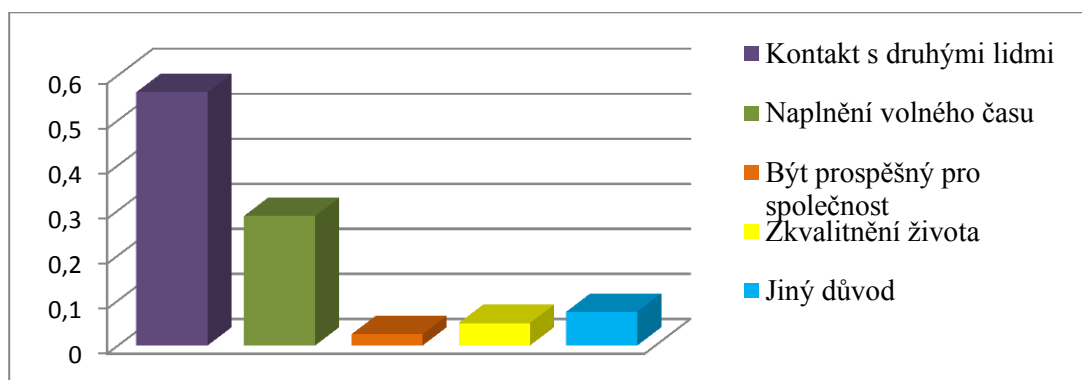
Tab. č. 11: Motivace se vzdělávat

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Kontakt s druhými lidmi	45	16	52,56	56,25 %
Naplnění volného času	23	16	3,06	28,75 %
Být prospěšný pro společnost	2	16	12,25	2,5 %
Zkvalitnění života	4	16	9	5 %
Jiný důvod	6	16	6,25	7,5 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 83,12	

$$X^2_{0,05}(4) = 9,488$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 83,12$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(4) = 9,488$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 11: Motivace se vzdělávat

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 45 seniorů motivuje k dalšímu vzdělávání kontakt s druhými lidmi (56,25 %). 23 seniorů motivuje k dalšímu vzdělávání naplnění volného času (28,75 %). Jiný důvod uvedlo 6 seniorů, častou odpovědí bylo, že je nic nemotivuje (7,5 %). 4 senioři zvolili jako motivaci zkvalitnění života (5 %) a 2 senioři zvolili odpověď být prospěšný pro společnost (2,5 %).

Otázka č. 12: Máte dostatek informací o možnostech vzdělávání seniorů ve Vašem městě?

H_0 Četnosti informací jsou stejné.

H_A Četnosti informací jsou rozdílné.

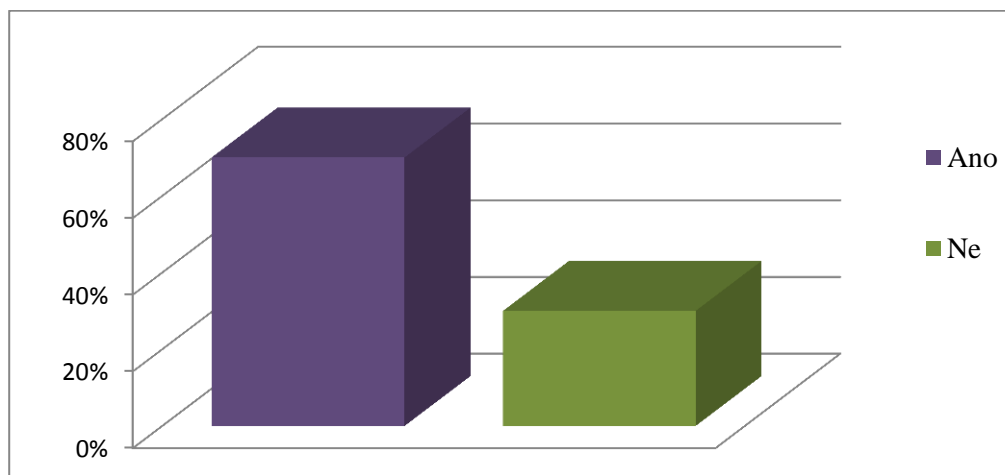
Tab. č. 12: Informace o vzdělávání seniorů

	<i>Absolutní četnost</i> <i>P</i>	<i>Očekávaná</i> <i>četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní</i> <i>četnost</i>
Ano	56	40	6,4	70 %
Ne	24	40	6,4	30 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 12,8	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 12,8$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 12: Informace o vzdělávání seniorů

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 56 seniorů má dostatek informací o možnostech vzdělávání v jejich městě (70 %). 24 seniorů odpovědělo záporně, tedy že nemá dostatek informací o možnostech vzdělávání v jejich městě (30 %). Senioři získávají často informace z novin, letáků a také od známých.

Otázka č. 13: Vzděláváte se v současné době?

H_0 Četnosti vzdělávání v současnosti jsou stejné.

H_A Četnosti vzdělávání v současnosti jsou rozdílné.

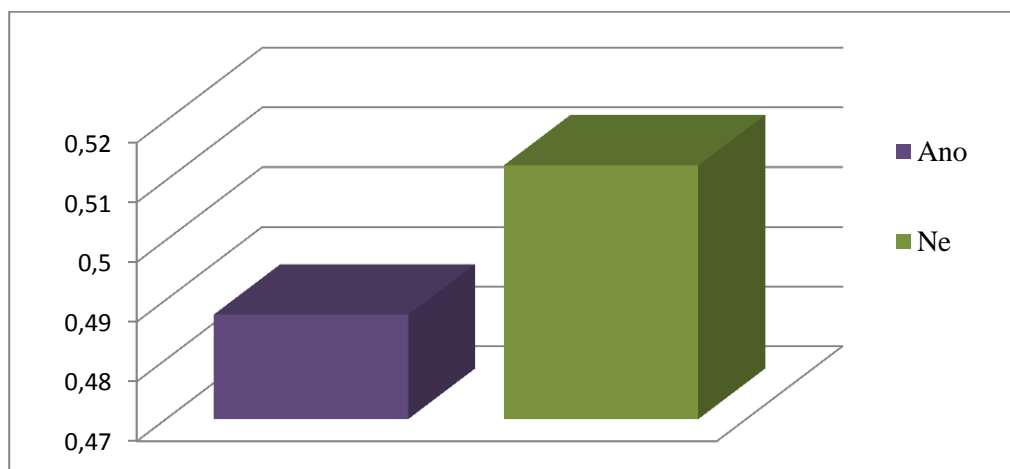
Tab. č. 13: Vzdělávání v současnosti

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Ano	39	40	0,03	48,75 %
Ne	41	40	0,03	51,25 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 0,06	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 0,06$ je menší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu přijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 13: Vzdělávání v současnosti

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 41 seniorů se v současnosti nevzdělává (51,25 %). 39 seniorů odpovědělo kladně, tedy že se v současnosti vzdělává (48,75 %). Nejčastěji senioři uváděli, že se vzdělávají v klubech důchodců, různých kroužcích pořádaných domovem pro seniory (cvičení paměti, výtvarný kroužek, kroužek vaření), ale také na různých přednáškách (U3V) a luštěním křížovek.

Otázka č. 14: Myslíte si, že schopnost se učit novým věcem je ovlivněna věkem?

H_0 Četnosti schopností se učit jsou stejné.

H_A Četnosti schopností se učit jsou rozdílné.

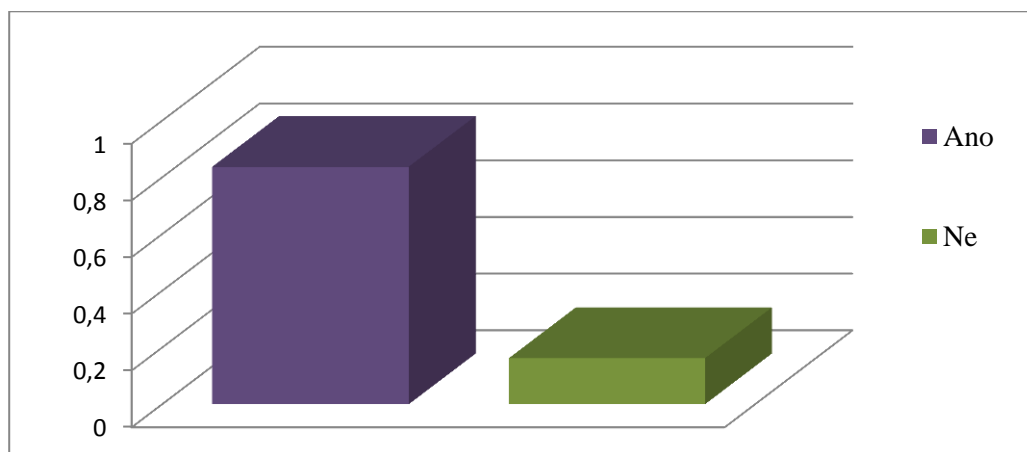
Tab. č. 14: Schopnost se učit

	<i>Absolutní četnost</i> <i>P</i>	<i>Očekávaná</i> <i>četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní</i> <i>četnost</i>
Ano	67	40	18,23	83,75 %
Ne	13	40	18,23	16,25 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 36,46	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 36,46$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 14: Schopnost se učit

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 67 seniorů si myslí, že schopnost se učit novým věcem je ovlivněna věkem (83,75 %). 13 seniorů odpovědělo záporně, tedy že schopnost se učit novým věcem není ovlivněna věkem (16,25 %).

Otázka č. 15: Potřebujete na zapamatování nových informací více času k učení?

H_0 Četnosti potřeby času na učení jsou stejné.

H_A Četnosti potřeby času na učení jsou rozdílné.

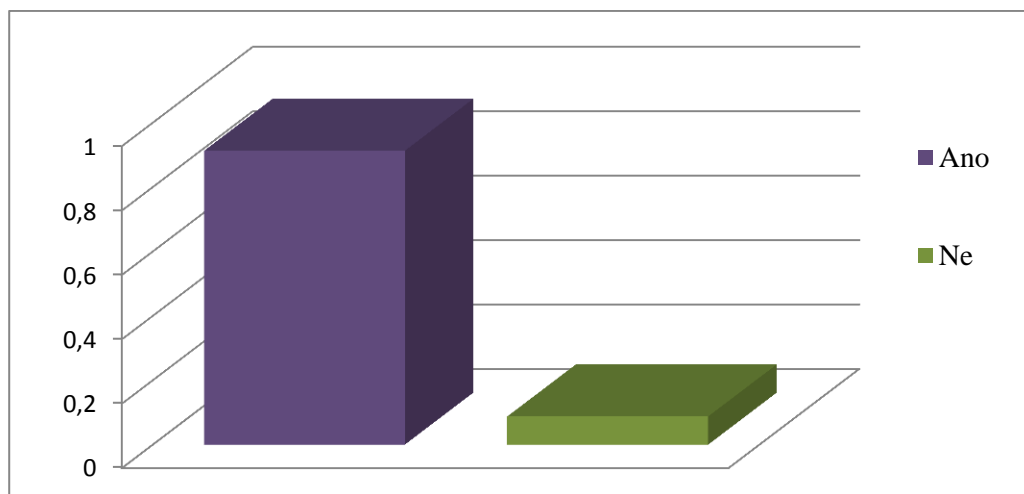
Tab. č. 15: Potřeba času k učení

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Ano	73	40	27,23	91,25 %
Ne	7	40	27,23	8,75 %
	$\Sigma 80$	$\Sigma 80$	$\Sigma 54,46$	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 54,46$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 15: Potřeba času k učení

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 73 seniorů odpovědělo kladně, tedy že potřebují více času na zapamatování nových informací (91,25 %). 7 seniorů odpovědělo záporně, tedy že nepotřebují více času na zapamatování nových informací (8,75 %).

Otázka č. 16: Vnímáte s přibývajícím věkem úbytek elánu a psychických sil?

H_0 Četnosti úbytku elánu a psychických sil jsou stejné.

H_A Četnosti úbytku elánu a psychických sil jsou rozdílné.

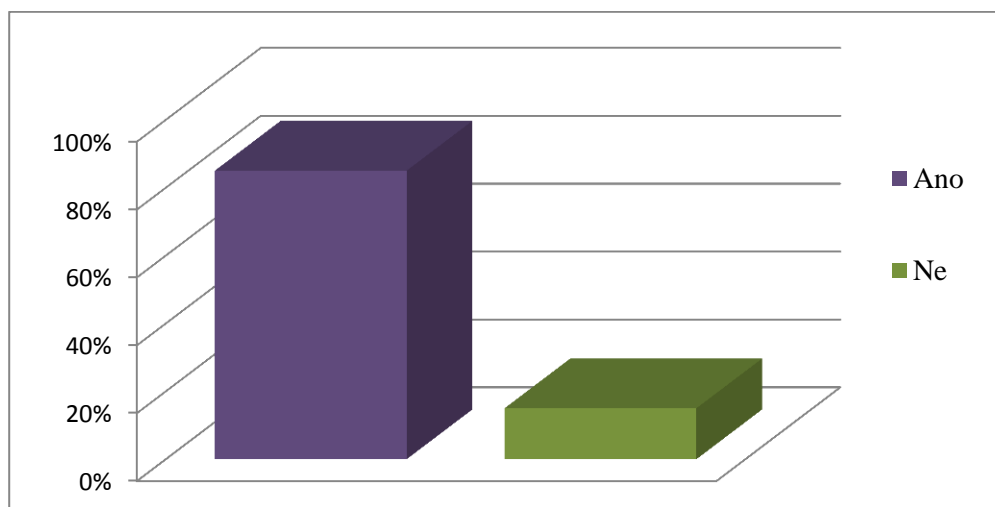
Tab. č. 16: Úbytek elánu a psychických sil

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Ano	68	40	19,6	85 %
Ne	12	40	19,6	15 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 39,2	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $x^2 = 39,2$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 16: Úbytek elánu a psychických sil

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 68 seniorů odpovědělo kladně, tedy že vnímá s přibývajícím věkem úbytek elánu a psychických sil (85 %). 12 seniorů odpovědělo záporně, tedy že nevnímá s přibývajícím věkem úbytek elánu a psychických sil (15 %).

Otázka č. 17: Vnímáte nějakou pozitivní změnu, kterou Vám stáří přineslo?

H_0 Četnosti pozitivních změn jsou stejné.

H_A Četnosti pozitivních změn jsou rozdílné.

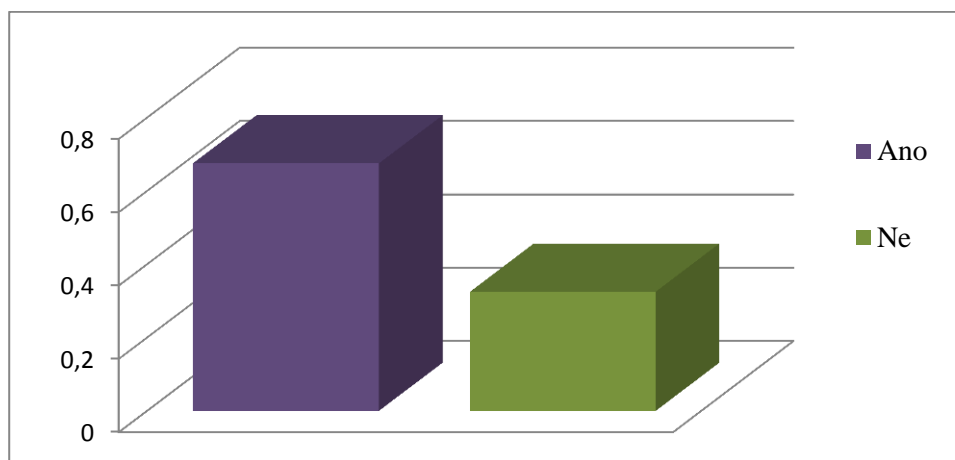
Tab. č. 17: Pozitivní změny ve stáří

	<i>Absolutní četnost P</i>	<i>Očekávaná četnost O</i>	$\frac{(P - O)^2}{O}$	<i>Relativní četnost</i>
Ano	54	40	4,9	67,5 %
Ne	26	40	4,9	32,5 %
	Σ 80	Σ 80	Σ 9,8	

$$X^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 9,8$ je větší, než kritická hodnota

$X^2_{0,05}(1) = 3,841$, z toho důvodu nepřijímáme nulovou hypotézu.

Graf č. 17: Pozitivní změny ve stáří

Z tabulky a grafu lze vyčíst, že 54 seniorů vnímá pozitivní změnu ve stáří (67,5 %). 26 seniorů žádnou pozitivní změnu ve stáří nevnímá (32,5 %). Častou odpovědí seniorů bylo, že jako pozitivní změnu považují více času pro sebe a pro své koníčky, více zkušeností, životní nadhled a pohoda.

6.2 INTERPRETACE

Hypotéza číslo 1: Předpokládáme, že motivací k dalšímu vzdělávání je kontakt se společností, než zkvalitnění života.

Na základě získaných odpovědí hypotézu přijímáme. Podle respondentů je motivací k dalšímu vzdělávání kontakt s druhými lidmi, což uvedlo 45 respondentů (56,25 %). Zkvalitnění života jako motivaci k dalšímu vzdělávání uvedli 4 respondenti (5 %).

Hypotéza číslo 2: Předpokládáme, že zdravotní stav je větší bariérou, než finanční náročnost vzdělávání.

Na základě získaných odpovědí hypotézu přijímáme. 57 respondentů (82,61 %) uvedlo, že jsou pro ně největší bariérou ve vzdělávání zdravotní problémy. Pouze 1 respondent (1,45 %) uvedl, že bariérou ve vzdělávání jsou finance.

Hypotéza číslo 3: Předpokládáme, že významnost dalšího vzdělávání u seniorů je více ovlivněna dosaženým věkem, než chutí se dále vzdělávat.

Na základě získaných odpovědí hypotézu přijímáme. 69 respondentů (86,25 %) by nevyužilo nabídku se dále vzdělávat ve vzdělávací instituci, 41 respondentů (51,25 %) se v současnosti nevzdělává a 67 respondentů (83,75 %) uvedlo, že schopnost se učit novým věcem je ovlivněna věkem.

Z dotazníkového šetření jsme zjistili, že většinu seniorů žijících v domově pro seniory či domově s pečovatelskou službou tvoří ženy. Co se týká věku, velmi nás překvapilo, jak jsou senioři vitální a někteří bez problémů chodí i v tak vysokém věku s rodinou na výlety, na koncerty, mají různé koníčky a účastní se různých kroužků. Dosažené vzdělání je nejčastěji vyučení bez maturity, kdy senioři nejvíce pracovali v továrnách jako dělníci. I když mezi seniory je velké množství ovdovělých, rodina za nimi dochází a také mají vedle sebe blízké osoby, kteří s nimi žijí v jednom domě. Pobyt v domově pro seniory přinesl většině seniorům pozitivní

změnu, v Otrokovicích byli velmi spokojeni se službami, kroužky, personálem a neslyšeli jsme od seniorů nic negativního. Vzdělávacích aktivit měli senioři v domovech pro seniory mnoho. Provozují různé kroužky, cvičení, přednášky, luští křížovky. Jednou měsíčně jezdí do domova pro seniory Otrokovice lektor z U3V, který zde seniory vzdělává. Většina seniorů ráda chodí na tyto přednášky, kdy se dozvídají nové informace například o cizích zemích, cestování, ale také o zkušenostech ze života. Jak nám sdělila jedna seniorka, přednáška je musí zaujmout, nechtějí rychlé čtení z knihy, kdy ani nestačí vnímat to, co lektor čte. V domově s pečovatelskou službou často senioři navštěvují klub důchodců. Vzdělávat se na U3V či jiné instituci senioři neměli většinou zájem. Jako důvod uváděli vysoký věk a různé bariéry, které jim v tom brání, například onemocnění, finance. Když jsme se seniorů zeptali, zda by se šli dále vzdělávat, kdyby byli mladší, odpověděli ano. Překvapilo nás také, že senioři nevnímají stáří jen negativně. Změnu pocítují v tom, že mají dostatek času pro sebe, sami si rozvrhnou denní činnosti, zmizí jim starost o děti, nejsou osamoceni, mají se s kým přátelit.

Dále rozebereme, zda se podařilo splnit cíle výzkumu.

1) Zjistit, co seniory motivuje k dalšímu vzdělávání.

Cíl jsme splnili prostřednictvím otázky číslo 11. Mnoho seniorů motivuje k dalšímu vzdělávání kontakt s druhými lidmi a následně naplnění volného času.

2) Zjistit, jaké bariéry ve vzdělávání ovlivňují seniory.

Cíl jsme splnili prostřednictvím otázky číslo 10. Senioři spatřují jako bariéru ve vzdělávání zdravotní problémy. Jiní senioři jako důvod nezájmu o vzdělávání uvedli, že vzdělávání pro ně nemá smysl.

3) Zjistit, zda senioři považují další vzdělávání za důležité.

Cíl jsme splnili prostřednictvím otázky 9, 13. Senioři nepovažují další vzdělávání za důležité z toho důvodu, že by odmítli nabídku se dále vzdělávat ve vzdělávací instituci a většina seniorů se v současnosti nevzdělává.

6.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Jak lze vidět z našeho výzkumu, více než polovina seniorů se nevzdělává. Přesto senioři v domově pro seniory mají k dispozici různé kroužky, cvičení, přednášky a kluby, mnozí se chtějí něco nového naučit a dozvědět se více nových informací. V domově s pečovatelskou službou byla nabídka vzdělávacích aktivit menší, než v domovech pro seniory. Proto by bylo vhodné tuto nabídku rozšířit, aby senioři získali větší motivaci, která jim podle nás chybí. Důležitý úkol má personál pobytových zařízení, aby seniory motivoval k účasti na vzdělávacích aktivitách a byl jim nápomocný. Bariérou v dalším vzdělávání je hlavně zdravotní stav, ale podle většiny dotázaných seniorů jsou neméně důležité také finance. Proto by vzdělávací aktivity měly být finančně dostupné pro většinu seniorů.

ZÁVĚR

V teoretické části bakalářské práce jsme se zabývali edukací ve stáří a s tím spojenými vědami, cílem bylo popsat změny, které se během stárnutí objevují a jaké mají tyto změny vliv na vzdělávání seniorů. Důkladně byly popsány vědy zabývající se edukací seniorů, které mnoho lidí podle mě nezná. Je důležité seniory seznámit s možnostmi jejich vzdělávání, jelikož je malá informovanost seniorů o existujících institucích ke vzdělávání. Co se týká seniorů žijících v domovech pro seniory a jiných pobytových zařízeních, je úlohou sociálního andragoga těmto lidem poskytnout příležitost pro edukační aktivity, které by měly být prováděny v těchto zařízeních. Asi většina seniorů by se ráda zapojila do edukačních aktivit, ale mnohdy jim tomu brání zdravotní stav, nebo finanční a jiné bariéry. Tyto překážky by se měly odstranit či omezit, aby bylo poskytnuto vzdělávání všem. Andragog by měl vycházet z potřeb každého účastníka vzdělávání, vzdělávání seniorů má jiná specifika než vzdělávání mladých lidí a tomu se musí přizpůsobit i výuka seniorů. V praktické části bakalářské práce jsme pomocí dotazníkového šetření zjistili, jaký mají senioři žijící v pobytovém zařízení pro seniory pohled na další vzdělávání. Cílem bylo zjistit, jakou změnu jim přináší pobytová zařízení, zda jim tato zařízení poskytují dostatek vzdělávacích aktivit, co motivuje seniory k dalšímu vzdělávání a jaké bariéry jim znesnadňují další vzdělávání. Z výzkumu vyplynulo, že seniorům přináší pobytová zařízení pozitivní změnu, protože se necítí tolik osamoceni. Co se týká vzdělávacích aktivit, tato zařízení jim poskytují dostatek možností ke vzdělávání, převážně v domovech pro seniory, než v domovech s pečovatelskou službou. Hlavní motivací k dalšímu vzdělávání je podle seniorů kontakt s druhými lidmi a také naplnění volného času. Podle výsledků výzkumu má většina seniorů dostatečné množství informací o vzdělávání v jejich městě, také dostatečnou nabídku vzdělávacích aktivit v jejich pobytovém zařízení, ale počet seniorů, kteří se v současné době nevzdělávají, stále převyšuje. Důvodem jsou různé překážky, které seniorům brání se dále vzdělávat, jako je zdravotní stav, finance a nedostatečná motivace seniorů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARTOŇKOVÁ, Hana a ŠIMEK, Dušan. *Andragogika*. Olomouc: Vydavatelství UP, 2002. 66 s. ISBN 80-244-0394-3.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 136 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

ČÍŽKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

ČORNANIČOVÁ, Rozália a PETŘKOVÁ, Anna. *Gerontagogika*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 91 s. ISBN 80-244-0879-1.

DLABALOVÁ, Irena a KLEVETOVÁ, Dana. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 202 s. ISBN 978-80-247-2169-9.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar a HROZENSKÁ, Martina. *Sociální péče o seniory*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 192 s. ISBN 978-80-247-4139-0.

HAMILTON, Ian Stuart. *Úvod do gerontologie*. Spojené státy: Cambridge University Press, 2011. 438 s. ISBN 978-0-521-73495-0.

HAMILTON, Ian Stuart. *Psychologie stárnutí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 320 s. ISBN 80-7178-274-2.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 2. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 400 s. ISBN 978-80-871-0919-9

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. 328 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: MU, 2004. 189 s. ISBN 80-210-3345-2.

PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2002. 207 s. ISBN 80-244-0394-3.

PALÁN, Zdeněk a LANGER, Tomáš. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose. Komenského, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

PRUSÁKOVÁ, Viera. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Bratislava: Gerlach print, 2005. 120 s. ISBN 80-89142-05-2.

RABUŠICOVÁ, Milada a Rabušic, Ladislav. *Učíme se po celý život*. 1. vyd. Brno: MU, 2009. 340 s. ISBN 978-80-210-4779-2.

ŠERÁK, Michal a kol. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých, 2014. s. 239. ISBN 978-80-904531-8-0

ŠKARABELOVÁ, Simona. *Definice neziskového sektoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2005. 52 s. ISBN 80-239-4057-0.

TURECKIOVÁ, Michaela a VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-1770-8.

VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematické situace v péči o seniory*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AIUTA	Mezinárodní sdružení univerzit třetího věku
A3V	Akademie třetího věku
ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
U3V	Univerzity třetího věku

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1	Pohlaví respondentů.....	47
Graf č. 2	Věk.....	48
Graf č. 3	Dosažené vzdělání.....	49
Graf č. 4	Rodinný stav.....	50
Graf č. 5	Délka života v domově pro seniory.....	51
Graf č. 6	Změny v domově pro seniory.....	52
Graf č. 7	Poskytování vzdělávacích aktivit.....	53
Graf č. 8	Nabídka vzdělávacích aktivit.....	54
Graf č. 9	Nabídka vzdělávat se.....	55
Graf č. 10	Důvod nezájmu se vzdělávat.....	56
Graf č. 11	Motivace se vzdělávat.....	57
Graf č. 12	Informace o vzdělávání seniorů.....	58
Graf č. 13	Vzdělávání v současnosti.....	59
Graf č. 14	Schopnost se učit.....	60
Graf č. 15	Potřeba času k učení.....	61
Graf č. 16	Úbytek elánu a psychických sil.....	62
Graf č. 17	Pozitivní změny ve stáří.....	63

SEZNAM TABULEK

TEORETICKÁ ČÁST

- Tab. 1 Změny v seniorském věku (Převzato z Venglářová, 2007, s. 12), s. 32
- Tab. 2 Změny ve stáří a jejich odraz v chování seniorů v ústavní péči (Převzato z Venglářová, 2007, s. 16), s. 33

PRAKTICKÁ ČÁST

Tab. 1	Pohlaví respondentů.....	47
Tab. 2	Věk.....	48
Tab. 3	Dosažené vzdělání.....	49
Tab. 4	Rodinný stav.....	50
Tab. 5	Délka života v domově pro seniory.....	51
Tab. 6	Změny v domově pro seniory.....	52
Tab. 7	Poskytování vzdělávacích aktivit.....	53
Tab. 8	Nabídka vzdělávacích aktivit.....	54
Tab. 9	Nabídka vzdělávat se.....	55
Tab. 10	Důvod nezájmu se vzdělávat.....	56
Tab. 11	Motivace se vzdělávat.....	57
Tab. 12	Informace o vzdělávání seniorů.....	58
Tab. 13	Vzdělávání v současnosti.....	59
Tab. 14	Schopnost se učit.....	60
Tab. 15	Potřeba času k učení.....	61
Tab. 16	Úbytek elánu a psychických sil.....	62
Tab. 17	Pozitivní změny ve stáří.....	63

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO SENIORY.....	74
--	----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO SENIORY

Dobrý den,

chtěla bych Vás poprosit o vyplnění dotazníku. Tento dotazník je anonymní a bude využit k účelům obecným. Získané informace použiji pro mou bakalářskou práci zabývající se problematikou vzdělávání seniorů. Vaši odpověď prosím zakroužkujte, nebo doplňte chybějící.

Děkuji předem za Váš čas a ochotu. Monika Kročilová

1) Pohlaví

- a) žena   b) muž

2) Věk

- a) 50-65 let   b) 66-75 let   c) 76-85 let   d) 86 a více

3) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

- a) základní
b) vyučen/a bez maturity
c) vyučen/a s maturitou
d) vyšší odborné vzdělání
e) vysokoškolské vzdělání

4) Jaký je Váš rodinný stav?

- a) svobodný/á
b) ženatý, vdaná
c) rozvedený/á
d) ovdovělý/á

5) Jak dlouho žijete v domově pro seniory?

.....

6) Jakou změnu Vám pobyt v domově pro seniory přinesl?

- a) pozitivní
- b) negativní
- c) žádnou
- d) jiná, uveďte.....

7) Poskytuje Vám domov pro seniory vzdělávací aktivity?

- a) ne
- b) ano, uveďte jaké.....

8) Je nabídka vzdělávacích aktivit v domově pro seniory dostačující?

- a) ano
- b) ne

9) Využil/a byste nabídku vzdělávat se na Univerzitě 3. věku či jiné vzdělávací instituce?

- a) ano
- b) ne

10) Pokud je Vaše odpověď na předchozí otázku záporná, jaký je důvod Vašeho nezájmu o vzdělávání?

- a) doprava
- b) zdravotní problémy
- c) finance
- d) vzdělávání pro mě nemá smysl
- e) jiný důvod, uveďte.....

11) Co Vás motivuje k dalšímu vzdělávání?

- a) kontakt s druhými lidmi
- b) naplnění volného času
- c) být prospěšný/á pro společnost
- d) zkvalitnění života
- e) jiný důvod, uveďte.....

12) Máte dostatek informací o možnostech vzdělávání seniorů ve Vašem městě?

- a) ano   b) ne

13) Vzděláváte se v současné době?

- a) ano   b) ne

14) Myslíte si, že schopnost se učit novým věcem je ovlivněna věkem?

- a) ano   b) ne

15) Potřebujete na zapamatování nových informací více času k učení?

- a) ano   b) ne

16) Vnímáte s přibývajícím věkem úbytek elánu a psychických sil?

- a) ano   b) ne

17) Vnímáte nějakou pozitivní změnu, kterou Vám stáří přineslo?

a) ne   b) ano, uveďte.....